"دي پټهان"

د غني خان کتاب

د غني خان "دي پټهان" کۀ هر څو ډېرو خلقو لوستے کتاب دے خو خاطر چې دا وخت غالباً په جرمني کښې دے، ډېره په زړۀ پورې ترجمه کړې ده او ماته يې رالېږلې ده. دا وړوکے ولې جامع کتاب مونږ قسط وار په "پښتون" کښې د دې دپاره چاپ کوو چې عام لوستونکي هم ترې استفاده وکړي. ايډيټر

زما خبرې

فلسفه، تاريخ او ناول چې سره راټول شي نو د غني خان کتاب "دي پټهان" ترې جوړ شي، دا کتاب د پښتنو د تاريخ او کلتور يوه لنډه او خوندوره هنداره ده چې د پښتون څهره پکښې داسې ښکاري څنګه چې ده. د پښتنو د اصل نسل يا نوغي په حقله خو پکښې خبرې شوي دي خو څۀ کوټلے ځواب يې په نظر نۀ راځي البته دا خبره د فکر وړ ښکاري چې پښتانۀ اروړه نسل دے او د هاغه ټولو ټبرو نووس ريښې لري کوم چې وخت په وخت د افغانستان په لاره د هند پلوو ته راغلي دي خو اوس څنې افغاني او نړېوالو تاريخ پوهانو دا خبره څۀ نا څۀ يو ځائے ته رسولې ده چې پښتانۀ د اريايي ټبر ساکي خېل دي خو څنې لويديز ختيز پوهان او خپله کورني تاريخ پوهه، توکم پوهه او ژبپوهه د دې د زبات دپاره بلورين او کوټلے دليل غواړي. هم دا لامل دے چې د پخوا غونډې اوس هم په نړېواله کچه دا هڅې رواني دي چې د پښتنو د پښت بنسټ رابرڅېره کړي او دې سوال ته ډاډمن ځواب ووايي. اوس اوس د انګلستان په څنې ورځپاڼو کښې دا خبر چاپ شوے دے چې د اسرائيلو دولت يو پروژه رغولې ده او هغې ته يې پېسې ورکړي دي، دا پروژه به د ژونځور يا ډي اېن اے په رڼا کښې د دې پوښتنې جاج اخلي چې پښتانۀ څوک دي؟ کېدے شي چې دا هر څۀ په شا باندې سياسي غرضونه لري خو دا هم ده چې د پښتنو د پښت په حقله څۀ زړۀ پورې خبرتياوې لا په لاسو نۀ دي راغلي، دا خو ما دلته دا خبره هسې اوږده کړه ګني غني خان دې خبرې ته دومره لېواله نۀ دے چې پښتانۀ څوک دي؟ هغه وايي پښتانۀ کۀ هر څوک دي خو زۀ پرې مئين يم.

غني خان نيمه پېړۍ مخکښې دا کتاب د دې دپاره ليکلے ؤ چې پښتانۀ په پېرنګيانو ورو پېژني او د دوي دخويونو، کړو وړو، ورانو ورکو، ډول سُرنا، سندرو، اغونځو او ارمانونو نه يې خبر کړي.

د کتاب ژبه ډېره لوړه، خوندوره خو په څنې ځايونو کښې بې کچه سنتغه او پېچلې ده، د کتاب څنې برخې خو داسې دي چې ليکوال پکښې خپلې

داخلـي انګېرنــې ځرګنــدې کــړې دي او داســې فلسـفيانه رنګ يې اخستـے دے چې پوهېدل پـرې اسان نۀ دي او بيا دا پرې لا دپاسه چې خان ځائے په ځائے د خليل جبران ليـک ډول هم خپـل کـړے دے، دا ژباړنه د کتـاب د انټرنيټي ورژن نـه شـوې ده چې ځنې غونډلې پکښې نيمګړې او ناسمې برېښي.

دا ژباړنه تر وسه وسه پـورې پـه نوي او ځـومره چې کېدے شوه په فونيمک ليکدود کښې شوې ده او کۀ چرتـه پکښـې د تـازې او يـا کـومې بلـې ژبـې توري کارول شوي وي نو ځکه چې يا خو د پښتو د سسټم په چپه کښې نۀ دي او يا ماته د هغې د پښتو توري ياد نۀ دي. دا خبره ډېره مهمه ده چې د پـوهې او علم خورولو سره سره پښتو ژبې ته هم وده ورکول ډېر ارزښت لري، کۀ مونږه داسې نۀ کوو نو نۀ خو يې مونږ په خپله او نۀ يې نورو پښتنو ته زده کولے شو، البته د پښتو خنډيزو تورو معنې ليکل پکار دي، د دې کتـاب پـه پـائے کښـې دغـه خنډيز تـوري ليـدے شئ.

کۀ رښتيا ووايـم نـو زمـا پـه ژوند کښـې دا يـو وړومبے کـار دے چې سر تـه مې ورسـولو او د دې درنښت لامل په هره معنٰي نورالله پاونده او محمد فايق يوسفزي دي، کۀ د دې دواړو هڅونه او پارونه راسره نـۀ وې نـوو ګرانـه وه چې دا کـار مـې سر تـه رسولے وے، د خپلې لورکۍ کشماله خاطر هم مننه کوم چې د انګرېزۍ ځنې ستونزې يې راتـه هـوارې کړې.

يو اځې دا نۀ چې ګڼې دا وړومبے کـار دے چې سر ته مې ورسولو بلکې نژدې نژدې وړومبۍ ژباړنه مـې هـم ده، کـۀ پـه ژباړنـه کښـې چرتـه ناسـمې او تېروتنـې وي هغـه ټـولې زمـا پـه غـاړه دي او هغـه د کتاب د متن نيمګړتيا مۀ ګڼئ. ژباړن: رشيد خاطر

وړومبۍ برخه

سريزه

ځنګه چې خبرې په يو مناسب ځائے پائے تـه رسول ستونزمن کار دے هم دغسې په ليکلو کښې پېل کول اسان کـار نۀ دے او ليکونکے نۀ پوهېږي چې له کومه ځايه يې راونيسي، د دې نه د سوخت خبره بله نۀ وي چې ستا مخې ته سپين کاغذ پروت وي، تۀ ورته په تغو تغو ګورې ځۀ ليکل پرې غواړې خو ليکلے نۀ شې.

زۀ تاسو ته د پښتنو په حلقه ځۀ وئيل غواړم، چاسره چې زۀ ډېره مينه کوم خو نۀ پوهېږم چې پېل

له کومه ځایه وکړم، زهٔ غواړم چې تاسو هم دوي سره زما غونډې مینه وکړئ خو دهٔ سره مینه کول اسان کار نهٔ دے ځکه چې دے ځومره ساده دے نو دومره پېچلے هم دے. زهٔ غواړم چې دے د خېبر د غرو سرونو او هشنغر ډاګو نه راکوز کړم او تاسو سره یې په شلېدلو جامو دروزرغي پېزار کښې مخامخ کړم چې سترګې یې د سرېتوب، خندا او ورانکارۍ او کپرۍ یې د ماشومتیا او غرور نه ډکه ده چې خپله غریبي او غوښتنې یې پکښې پټې ساتلې دي، زهٔ غواړم چې یې راولم او تاسو سره د خپلو هلو ځلو او خوبونو، مینې او دښمنو، زمکو او سنګرونو د خپل نوي ټوپک او زړې ښځې په بابله خبرې وکړي.

خو تاسو به ووینئ چې دا کار اسان نهٔ دے، هر څو کهٔ ماته دا ګرانه ده چې لیکل له کومه ځایه پېل کړم خو بیا هم ما سره د دې دپاره یو پلان شته، زهٔ به وکړے شم چې هغه تاسو ته د خپلې مینې سندره ووایي چې داسې تاسو د هغهٔ د زړهٔ د درزا انګېرنه وکړئ، هغه به تاسو ته د ښاپېرو قیصه تېره کړي، کومه چې هغه خپلو ماشومانو ته اوروي، هغه به درته د خپل کلي یوه پېښه واوري چې دغسې د خپل ژوند نه دې خبر کړي، هغه به درسره د سپوږمۍ خبره وکړي چې دغسې د خپل مئینتوب حال درته ووایي، هغه به درسره د خپل دود دستور خبره وکړي چې دغسې د خپل دود دستور نه دې خبر کړي، هغه به تاسو ته د خپلو شوکو، ډاکو، چپاوونو او مخو خبرې وکړي چې دغسې خپل زور درته وښایي، هغه به درته د میا، مُلا او جادو منتر خبره هم تېره کړي چې دغسې د زړهٔ تیاره یې ووینئ، هغه به تاسو سره د ژوند او مرګ، سم او ناسم خبره هم وکړي او هیله لرم چې اوس یې لږ ډېر وپېژنئ چې هغه تاسو وپېژنئ نو زهٔ به تاسو ته د هغهٔ، د هغهٔ د سبا او تاسو (پېرنګې) سره د هغهٔ د اړیکو په حقله څهٔ ووایم، کهٔ دا ستاسو خوښه وي او کهٔ نهٔ خو دے ستاسو ګاونډي دے او ستاسو د کور ډېر بې بختـه پلوو ته روسیه پرته ده. د دهٔ پېژندګلو ستاسو دپاره ډېر ارزښت لري ځکه چې (روسیه) د دې سیمو د سبا دپاره پلانونه لري او د دهٔ تاسو پلوو ته د راتګ لار د پښتنو په کور ده.

زهٔ به اوس تاسو سره ستاسو د دې ګاونډي پېژندګلو وکړم چې په سر یې ښائسته پګړۍ او په تن یې کاځیر ډوله پرتوګ اغوستے دے خو دا خبره به په دې ځائے پرېږدو، راځئ چې د دهٔ د پښت او نسل په بابله څهٔ ووایو.

تاریخ

ډېر خلق چې د دهٔ پوزې ته وګوري نو د یهودي ګُمان پرې کوي، دک او دلیل یې دا وي چې پښتانهٔ د یهودو یوه ورکه کورنۍ ده، د دهٔ اسلامي ګروهه او د دهٔ په ژوند باندې د مذهب ډېره ژوره اغېزه دې دک او دلیل ته پونده ورکوي خو د دهٔ د ژوند لارې چارې او نور مالونه دا ښایي چې دے د یهودي په ځائے د یونان خلقو ته ډېر خېرمه دے.

زهٔ د پښتنو د پښت او نسل په لټون پسې ډېر سرګردانه وم، په دې لړ کښې چې ما چاسره صلاح مشوره کولے شوه نو هغه زوړ خرپ او دروغژن هیروډوټس ؤ، دهٔ چې به څهٔ اورېدل نو په هغې به یې باور کولو او هاغه څهٔ به یې لیکل چې په څهٔ به یې عقیده وه، هغه د پښتنو سیمه د ببکټریه په نوم سره

یادوي او وایي چې دلته تور تور وارۀ خلق ژوند کوي چې د زرو او مسالو په باپار کښې بوخت دي. هغه مخکښې لیکي چې دا خلق دا سرۀ زر د یوې دشتې نه د سر په بها راغونډوي، په دې دشته کښې د سپو هسې غټ غټ مېږي او سېږي چې دوي دا سرۀ زر د شپې د سوړو نه د زمکې مخ ته راوباسي، د زرو په دې دشته کښې نمر دومره تاوژن وي چې د اوښ نه سربېره بل کوم ځناور پکښې ژوند نۀ شي کولے، په دشته کښې د ډېر تاؤ او ګرمۍ له کبله دا غټ غټ مېږي د ورځې په سوړو کښې ناست وي او د شپې په یخوبي کښې سرۀ زر د سوړو نه د زمکې سر ته رااوباسي، د نمر د راختو سره څنګه چې دا مېږي خپلو سوړو ته ننوځي نو دا تور تور وارۀ خلق د خپلو اوښانو سره په دشته خوارۀ شي، سرۀ زر راغونډ کړي، په اوښانو یې بار کړي او دنمر د پرېوتو او دمېږو د سوړو نه بېرته راوتو نه مخکښې مخکښې د دشتې نه ووځي. هغه وایي چې په دوي کښې ځنې خلق ووژلے شي او څۀ خلق په تېښته کښې بریالي شي.

د دې خبرو نه دا جوتېږي چې:

1) ...د بېکټریا خلق لکه د یونانیانو هسې جنګیالي نۀ ؤ خو دوي وتلي دروغژن یعنې باپاریان وو.
2) ... د سکندر اعظم په وخت کښې هم لکه چې نړۍ د تجارت او اجاره دارۍ سره اشنا وه.
3) ... د دلې الواک زباتولو دپاره دا یواځنے دلیل دے چې پښتانۀ ګني یهودیان دي.
4) ...ګران هیروډوټس په بشپړه توګه رښتونے ؤ ځکه یې داسې بربنډ دروغ لیکلي دي.

دنیا همېشه د هیروډوټس غوندې په وتلو او دروغژنو خلقو باندې باور کړے دے، د دې نه دا خبره هم ثرګندېږي چې د هیروډوټس د خیالي بېکټریا خلق نه تور او وارۀ وو او نۀ اجاره دار تاجران وو، د دې په چپه دا خلق ابغ نبغ، غټ پټ او سرۀ سپین وو او د وخت تیري دپاره یې تجارت نۀ بلکې مرګ ژوبله کوله.

هسې خو ښکاري داسې چې د هیروډوټس ځنې دوستان په بېکټریا کښې د سیندونو په غاړو او درو کښې اباد وو، دې خلقو به ښکلې جونې خپلې مېرمنې جوړولې او خپلو ماشومانو ته به یې د جنګونو، مېړانو، ژوند، مرګ او غاورتیا خبرې کولې، د کلو نومونه او د خلقو رواجونه یې یوناني دي، د یونانیانو غوندې لوئې لوئې شاعران او ستر جنګیالي دي او هم د یونانیانو په څېر ټول جنګونه د ښځو په سر کوي، پښتون خپله مېړنے دے او هم مېړني خلق خوښوي.

د پښتنو څۀ رښتونے لیکلے تاریخ نشته خو په زرهاو داسې نخښې نخښانې یې پرېښي دي چې کۀ سړے ورته ځیر شي نو ډېره زده کړه ترېنه کېدے شي ځکه چې د دې پاتې شونو هره تېره ګویانه ده، ځنې ډېرې لرغونې پاتې شونې د یوناني دور نه په غوڅه توګه بیلې دي، دا په ډول، جوړښت او خیال کښې د هند د اوړیسه ژوند ژواک او تهذیب ته ورته دي یعنې د بوتانو رنګ جوسه او ډول د نني پښتون سره څۀ سمون نۀ خوري خو کله چې مونږه د بدهـ مت او بدهـ مت یوناني دور نخښو نخښانو، د بدها باچایانو او نورو خلقو بوتانو ته غور وکړو نو روښانه به شي چې دا د نني پښتون انځور سره ډېر

جوړښت خوري، داسې برېښي چې د پښتنو دا اوسنۍ غال او تشدد د بدها د يو اوږد سوله ييزه دور چار انګ او انګازه وي.

په نسلي توګه پښتون د يونانيانو سره اغږلي شوي دي خو دا نۀ ده معلومه چې د يونانيانو دا وړومبۍ جرړه د چا سره پېوند شوې ده او هغه اولنۍ خلق څوک وو؟ خو زۀ په دې لړ کښې ښخي فکرمن نۀ يم او نۀ دا اندېښنه لرم چې پنځۀ زره کاله مخکښې د دۀ پېژندګلو څۀ وه.

دا پښتون د اسلام نه مخکښې بدهـ پروره او د بدهـ مت نه مخکښې هندو ؤ، زۀ نۀ پوهېږم چې د دې د کوم ډول بدها پېروکار ؤ ځکه چې د هغه په زړهاو انځورونه او بوتان دۀ رغولي وو، څنګه چې پښتون ښۀ ويشتونکي او کوټې سرتېري دي دغسې دومره ډېر خپلواکه دي چې د چا استاځکړ ملاتړ جوړېدې شي او هم دا لامل کېدې شي چې وتلي بوت توړنې وو خو ښۀ بدهـ پرست نۀ ؤ.

پښتون هر څوک کۀ دې نو وي به خو يهودي ښخي نۀ دې، يهوديان خپلو بچو ته د جنګونو، مړانو، مرګ ژوبلو خبرې نۀ کوي، دې کېدې شي د هاغه ټولو نسلونو يو ګډ نسل وي کوم چې د اسياء د زړۀ نه وخت په وخت هند پلوو ته راغلي دي، لکه ترک، يونانيان، ايرانيان او منګول او دغسې هر نسل خپله خپله برخه د خوي بوي، رنګ جوسې، مذهب او مينه ناکو سندرو په رنګ پرېښې وي، د دۀ پنځ او مزاج لکه د دۀ د جامو، د دۀ د شان غمازي کوي، د دۀ جنګ خوښ وي خو سپاګري نۀ، ساز او اواز سره مينه کوي خو سازګرې ښايي نۀ شي، دې مهربانه او زړۀ سواندې دې خو چاته يې ځرګندوي نۀ، د دۀ تاد او خيالونه دواړه هېښنده دي، وينه او کپړې دواړه تودې لري خو ناچاره دې او کۀ چرې يهوديان داسې وي نو بيا پښتانۀ هم يهوديان دي.

د پښتون د پېژندګلو دپاره دا اړينه خبره ده چې د تېر په ځائې نن باندې غور وکړې شي، دې کۀ يهودي دې او کۀ يوناني، دا په خپل ځائې خو ستا دا ګاونډي داسې پنځ او کردار لري چې يا خو به دې زړۀ پورې يار او يا د سر دښمن وي، د ښادمنۍ او خوښۍ څۀ وسيله نۀ لري چې دا د دۀ د ټولو نه غټ ميراث هم دې او ستره ناکامي هم.

کلي والې سندرې

کلي والې سندرې د يو ملت روحاني انځور وي خو دا اړينه ده چې دغه ملت لرغونې هم وي او رښتونې هم، يو رښتونې انګېرنه لرل دومره د مړانې کار نۀ دې، ډېر ګران کار د دې ځرګندونه ده او په ځانګړې توګه د هاغه چا دپاره څوک چې ډېر مهذبه وي، کله چې رواج د رغښت شيان شي او سترګې د اوربدونکي مخ ته د خپلې مينې د مخ نه په غور کاتۀ شروع کړي نو دا هاغه وخت دې چې يو قانون په ساز، جذبه په اخلاقو او خواهش په مينه واوړي، اريان مۀ شئ کۀ تاسو ته د پښتون سندرې خونکارې، لغړې او ابغې نبغې ښکارې دا ځکه چې دې په يوه لرې دره يا ورکوټي کلي کښې يواځې او ځانله په لرغوني شاړ شبړ چاپېريال کښې ژوند کوي او د څۀ راتلونکې پېښې (مرګ ژوبله) په اندېښنو کښې دومره بوخت دې چې د ځان د پرمختګ او ودې سوچ ترېنه هېر دې.

راځئ چې تاسو د دیر سیمې ته بوځم، دغلته دې مونږ پلوو ته راروان دے چې په رنګ جوسه، ډول ډال او لوړتیا برابر سړے دے، ویښتان یې اوږدۀ اوږده، غوږ، ږمنځ کړي او د ریښمو سور رومال یې ترینه تاؤ کړے دے، داسې بریښي لکه د باچا په سر تاج، سترګې یې غټې غټې توري کړې دي، په غوږ یې ګل ایښودے دے او شونډې یې په دنداسه ډوبې سرې کړې دي، په لاس کښې یې ستار او په غاړه کښې ټوپک دے چې تر څو پورې تا د هغۀ سترګو ته جوخت جوخت نۀ وي کتلي نو تۀ به وایې چې ګنې څوک ښځونک دے، سترګې یې رنې، د سړیتوب او نرتوب نه ډکې، وېره نۀ پېژني خو ژوند دومره نۀ لري چې مرګ وپېژني، دے په دې سرو شونډو او تورو سترګو خپل سر داوتا ږدي، د پښتني قبیلې دا نر بچے په ډاګه مخامخ جنګ کوي او د څۀ شاته کېږي نۀ، د وېرې په وخت خاندي او سندرې وایي. راځئ چې د دۀ سندرې ته غوږ شو.

اے چې قت په قت ګلونه دې په سر کښې ایښودي دي او په سترګو کښې هم

اے زما مینې! تۀ لکه د نرګس هسې ښکلې یې
اے زما د مینې خزانې
تۀ زما ژوند، زما روح
او غرنے ګل لاله یې
تۀ زما د سهار ستورے
لکه د کمبر ګل
د غرۀ د سر سپینه واوره
ستا خندا لکه د څاو
ستا خبرې لکه ماښامے باد

اے زما د ګلو لښتې چې په سترګو کښې یې درله د سپوږمۍ هسې رڼا اچولې ده
اے زما بلبلې راشه او زما په زړۀ کښې اباده شه

ښکته د سیند سره پرتو پټو نه چې د جینۍ په خوږ اواز سره سندره اورېدلے کېږي او ښکاري داسې چې دا ګنې په پټو کښې ولاړو ونو ته ګویانه ده او وایي چې:

اے په ما مئینه!
ماله دا یلم په سر باندې یوه جونګړه جوړه کړه
چې زۀ ورته لکه د زرکې په ګډا ګډا راشمه

دا د مینې داستان د غه شان په سندرو او ځوابي سندرو شروع شي، بیا هلک څوک مېنځ ته کړي چې د دۀ مور پلار د دې داستانه خبر کړي، داسې وګڼه چې هر څۀ په خېر سره ترسره شول او د جینۍ پلارګنۍ غاړه کېښوده خو داسې کله کله کېږي، د جینۍ مور د وادۀ نېټه ورکړي چې دغسې دا زرینه زرکه هلک ته وسپاري، د هلک د غاړې جینکۍ په ښکلو ښائسته جامو کښې د نکریزو د تال سره د جینکۍ کور ته رواني وي، په لاره تمبل غږېږي او د تمبل په تال سره سندرې وئیلې کېږي.

زلمے د ښنتر ونې هسې دنګ لوړ دے
او ناوې د ګلابو هسې غونچه

د هغې په سر زرين شال
او په زنه يې شين خال

دغسې د دوي دواړو وادهٔ وشي او دواړه سره يو ځائې ژوند کوي او دواړه په دې پوهېږي چې د دوي دواړو يو ځائې اوسېدل تر ډېره وخته دپاره نهٔ دي او ډېر زر به د بېلتانه لښکرې دوي د يو بل نه جدا کړي. يوه ورځ دے د کوره بهر ته ووځي او بيا چرې هم پستنه نهٔ شي، د خپلو همپښته او هم نسله خلقو له لاسه په سپين ميدان په ګولو غلبېل کړے شي او ومري، د دهٔ ښځې ته دوه ګړۍ خوشحالي، دوه بچي او د ټول عمر غمونه پاتې شي، هغې د خپل مېړه ټوپک او ستار د خپلو زامنو دپاره سمبال اېښودے وي، کله کله چې په ماښامي کښې ورته د مينې سندره را په زړهٔ شي نو سترګې يې ډېرې درنې شي خو اوښکې د زړهٔ دننه وساتي، هغه خپل مشر زوئے د ځان پورې راجوخت کړي ځکه چې دے په رنګ جوسه کښې پلار ته تللے دے او د کشر زوي خندا يې د پلار هسې ده. په ماښام چې د انغري غاړې ته کښېني نو وړومبے د خپلو زامنو سترګو ته وګوري او بيا د هاغه خالي ځائے ته نو زړهٔ يې خور اور لاړ شي، زمونږ پلار د چا په شان ؤ؟ هلکان پوښتنه کوي، هغه زامنو ته دا نهٔ شي وئيلے چې هغه لوئے ډاکټر، فلاسفر يا عالم ؤ، ورته وايي چې هغه ستر انسان او مېړنے جګړن ؤ او بيا ورته د هاغه جنګ سندره واوروي کوم جنګ چې ملېزو اليزو ته ماتې ورکړې وه، د دوي پلار هم په دې جنګ کښې د دريو ورونو او پنځو تربورانو سره وژلے شوے وو.
نور بيا

بجلي او بحران

بجلي دے هم بحراني شے يعني بجلي او بحران لازم و ملزوم دي، آبله شپه ټوله شپه بجلي نهٔ وه او په نيشنل ګرډ کښې داسې خرابي پېدا شوه چې ټول ملک يې په تورتم کښې وساته، زمونږ د بجلۍ مثال د ماشوم دے، دا ماشوم چې په خپلو پښو ودرېږي نو زمونږ د نوي نسل زندګي به هم شايد چې خزان وهلي وي، قسما قسم افواه ګانې خورې شوې وې چې د دې ملک خلق مار خوړلي دي، اوس د پرې نه وېرېږي خو دې کرشماتي پېښې يو بل شک پېدا کړو، هغه دا چې يوائې بجلي نهٔ وه مړهٔ شوې لکه چې د ټولې مشينرۍ نه ورو ورو ساه ووځي، دا پرې يا سيادلي راغلې وه او يا بې هوشي خو کهٔ د لوډ شيډنګ سره سره دغه مشينري د بې هوشۍ سره هم دغسې په لويه پېمانه بلده شوه نو ښهٔ به وي چې خلق په دې نارمل موسم کښې د ګرمۍ سره ځان بلد کړي ګنې اوس ځنې کارونه په احتجاجونو او دهرنو هم نهٔ کېږي، هغه د ډاکټر اسرار خبره چې:

خلقو د ښکلو سره ضد مهٔ کوئ
ځنې کارونه په پښتو نهٔ کېږي

دي پټانز

د غني خان

ژباړه: رشيد خاطر

دوېمه برخه

دا ډېره سپېره سړه
او د پسرلي وروستۍ ورځ وه
کله چې حکيم خان او د هغه مېړنو ځوانانو
د عليزو قلا فتح کړه
استازے راغے
په يو ښنه کور په کور
کلي په کلي وګرځېدو
او د ملېزو خلقو ته يې د جنګ کولو غبږ ورکړو
سړو ټوپکو ته لاس کړو
مېرمنې په دعاګانو سر شوې
مياندو چغې سورې جوړې کړې
سړو خپلو بچو ته وکتل
چې په ځېلمه ډاګه کښې يې لوبې کولې
غاښونه يې چيچل
او ساړه اسوېلي يې وکړل
ورور د ورور سترګو ته وکتل
چې څنګه انګېرنه لري
مېرمنو ژړل
او مياندو چغې وهلې
سړي لاړل
ماشومان د وړو وړو زړونو سره
په ژړا انګولا سر پاتې شول
چې پلاران، ترونه او ورونه يې يادول
او د مياندو او مېرمنو ژړا واوېلا به
لا نور دوي په چغو کړل
خو واړۀ په دې هر څۀ نۀ پوهېږې
سړي د ارزو په دره ورتېر شول
د ناروکۍ سر ته وختل
د خندا خوشحالۍ سندرې يې وئيلې
چې سبائے مرګ د نن په ټوقو ټقالو کښې هېر کړې
د عليزو باچا
خپل نيازبين زوي ښکل کړو
چې د باچا يواځنے زوئے ؤ
هغه نر، ځواکمن او غضبناک وو
زۀ له ټولو زيات غاوره او ځواکمن يم
او د هيچا زور او غرور زما مخه نۀ شي نيولے
زۀ به دوي ټول په ګولو سورې سورې کړم
د ملېزو سړو
په مرګ پورې خنداګانې کولو
او باچا پورې ملنډې
لښکر روان شو
سندرې يې وئيلې

د مرګ او ژوند
جنت دوزخ
ونو، ګلونو، اوبو، چینو
او حورو
دا هر څۀ د خدائے شان دے
زمونږ ستاینې او سندرې
او مرګ ژوند هر څۀ تا لره دي
او ستا دپاره جنګېږو
کمزورې ژاړي او
چې ځوک جنګېږي هغه جنت ته ځي
او حکیم خان
په اس سور شه
او په ځوانانو یې غږ وکړو
اے د نرانو نیکونو او پلارانو بچو!
اخر هاغه ورځ راغله
دا هاغه ورځ ده
چې وښایئ
چې تاسو جنګ لره پېدا یئ
او رښتوني یئ
او دا ورځ ستاسو نه
ستاسو د وینې، خوبونو، ژوند او ځوانۍ غوښتنه کوي
سندره شئ او د اسونو واګې راکاږئ
د حکیم خان دپاره لاسونه پورته کړئ
چې ژوندے ؤ نو سندره ؤ
او چې مړ شو نو مینه
او د شاهي مردان نوم یې وګټلو
هغه د خپلو سرو نه مخکښې شو
جنګ وشو، وینې وبهېدلې
قلا ونیولے شوه
باچا ووژلے شو
او حکیم خان د هغۀ ښځې خپلې مېرمنې کړې
او وۀ سوه جنازې پورته شوې
ماشومانو منډې کړې
چې هغوي ووینې
چا چې د دوي دپاره خوشحالۍ او خنداګانې راوړې

پښتون د نرم زړۀ لرونکے دے خو نرم زړۀ یې په کړاک او کانیز تن کښې پټ ساتلے دے، دے دومره ښۀ او مېړنے جنګیالے دے چې په دې بابله د زړې نه زره کمزورې هم چاته نۀ ښایي، وایې چې مۀ دومره خوږېږه چې ځوک دې وخوري او مۀ دومره ترخېږه چې ځوک دې وتوکي. دغسې خپل خواږۀ یې په پښو کښې رانغاړلي دي او دا یې د ځان ساتنې سوچه، نږه او ساده لار خوښه کړې ده، د دۀ غال وړې پنځ، ځواکمنې او نرم زړۀ سره داسې بې جوړه او بې ډنګه دي چې د تیکاؤ ژوند تېرولو دپاره ښخې مناسب نۀ دي البته د جوله ګرۍ او شاعرۍ دپاره ډېر جوت دي، هغه خپل مخ تریخ او بوزه ځکه ساتي چې درنه خپلې پستې او نرمې سترګې پټې کړي، په کتو کښې سوختمن ښکاري خو چې ښځې پسې یې په ژړا ووینې نو دا به دې هېر شي.
د دۀ مور پلار د دۀ پالنه او روزنه د ځان په شان سخته او کړاکه کوي، ورته وایي چې د کوړ کوړې سترګې ډېرې ښکلې دي خو هوا د باتور دپاره پېدا ده نو ځکه دا ملالې سترګې دې پټې کړه، پنجې دې لکه د باتور را اوباسه خو کله کله په مابنامې کښې د ژوند تولې سختۍ هېرې کړي او لکه د کوړ کوړې کوکو شروع کړي.

اے د ګلونو په څېر ښکلې!
سترګې دې د پښتو رڼاګانو ډکې
شونډې دې نشې نشې
چې روغ سړے لېونے کوي
اے خدايه! تا ورکړه انسانانو ته
رڼا او سندره
او وردې کړو زما مينې ته د خندا په ځائے
د سپينو او سرو ګلونو بڼ
او تا ورکړو
مينې له د سمندر هسې زور
او د باچا هسې زړۀ
تا ولې ورکړو ساز تا اواز او رنګ
او د دعا هسې اثر؟
ماله دې د غمونو او ارمانونو دنيا راکړه
زما زړۀ دې له مينې ډک کړو
د مستۍ او حېرانتيا نه
او بيا دې هغې له خوبولې سترګې ورکړې
ښائست او قرار
چې کله د سپوږمۍ هسې ځلېږي
کله د تورنګې هسې خوارېږي
کله له طمعو او خوبونو ډکې
اے د دوزخ، قيامت او دردونو خدايه!
اے د کړو وړو ويښتو، ملغلرو او سندرو خدايه!
اے د مينې، ښکلا، ځوانۍ او لېونتوب خدايه!
اے د پرپرک هسې مينې او د ګلونو هسې خوبونو خدايه!
د نرګس، ګل لاله او ګلابو خالقه!
او د باد سبا، ساز او مينه
نو تا بيا ولې د ښائست نه
د خاورو دا ښار اباد کړو؟

او تا ولې ورکړو مينې له
د ځان هسې رڼا او سندره؟

دا غريب (پښتون) د مُلا په خبره دومره نۀ پوهېږي څومره چې زۀ د دۀ په خبره پوهېږم.

ما خو تاسو د دۀ د سندرو په معنٰي پوهه کړئ خو د دې په سُر او تال نۀ، کوم چې د دې بنستيز توکې دي، تاسو د دې په لوستو باندې هله پوهېدے شئ چې کله دا ووينئ او واورئ، تاسو د دې په يو بېت هم پوهېدے نۀ شئ تر څو پورې چې پرې ګوتې رانه کاږئ او د اننګو سره يې ونۀ مښئ دپاره چې د دې په ژور، پېچلي او پوست سوري باندې پوهه شئ او جوړ يې کړئ. په رښتيا کۀ تاسو د پښتون سندره اورېدل او پوهېدل غواړئ نو بيا تاسو له پکار دي چې په ماښامي کښې د يو سيند غاړې ته لاړ شئ، څۀ وخت چې جونې له ګودره اوبۀ وړي او ځوانان د ديدن په تمه د ګودر نه ګېر چاپېره پيرونه خوري، دا د دې ځوانانو دپاره د شرابو د نشې نه کم نۀ وي.

ما تاسو ته د پښتون کلي والې سندرې او يوه عامه زړه قيصه تېره کړه چې په وادۀ او ماشومانو باندې تمامېږي، مينه او وادۀ د دۀ د رواياتو مهمه برخه ده، د پښتون دپاره مئينتوب او وادۀ تړلې او پېيلي دي، هيڅ يو پښتون د وادۀ نه سربېره د مينې سوچ نۀ شي کولے او کۀ چرې داسې څوک وکړي نو دا د سر په بيعه وي او نو ځکه د پښتنو د مينې ټوله شاعري د دې نه ګېر چاپېره ګرځي.

کۀ تۀ روايات مات کړې نو په دنيا کښې کۀ تۀ چرته هم اوسېږې خو ټولنه به درپسې لټون کوي

او ستاینه به دې کوي، څوک چې بُتان ماتوي سړے د هغه پرستش کوي او ځان د بُت خانې ساتنې او عبادت گزار گڼي.

یو پښتون سړے د خپلې لور خاوند وژنې خو بیا هم د مینې ستاینې وایي، تهٔ به ومنې چې دا ډېره هېښنده رویه ده خو ستا د دې رویې نه زیاته هېښنده نهٔ ده چې غل په سولۍ خېژوې او د باپاري مرسته کوې، دا د سړي روحیه ده چې عیسیٰ سولۍ خېژوي او پیلېټ تا د خوړنې بلنه ورکوي خو کله چې سندره وئیل شي نو دا بیا عیسیٰ نهٔ وي چې پېلیټ د قانون دپاره څوک د مینې سندره نهٔ وایي او نهٔ چرې یو شاعر د هاغه ښځې دپاره د مینې سندرې لیکي چې د کومې ښځې لس بچي وي.

پښتانهٔ هم ستاسو غوندې انگېرنې لري خو کهٔ تاسو جبل خوښوئ نو دے کارتوس خوښوي، ستاسو او د دوي احساسات او انگېرنې یو شان دي خو د پښتون څرگندونې ځواکمنې او طاقتورې دي، ځکه چې دے خپله ځواکمن او غریب دے، دے خو پیلېټ تا مړه خوړیزه نهٔ شي ورکولے بس یو چک ډوډۍ ورکولے شي، خو کله چې د مینې سندره بولي نو سترگې یې ستاسو غوندې د مستۍ او خوب نه ډکې شي، ځکه چې مینه او خوبونه لکه د شرې او ښاپېرو هر ځائے دي.

یوه پېښه

د پېښور په سیمه کښې د ژمي شپې تکې تورې، اوږدې، خوندناکې، یخې او دګنگوسو نه ډکې وي، دا ډېره ښهٔ لگي چې سړے د اور په غاړه ناست وي، لمبو ته گوري او خپلو خوبونو له رښتیا لټوي. زهٔ د نور کله غوندې د اور غاړې ته ناست وم او په اور مې لرگي اړولې چې په دې کښې مې د خپل زړهٔ پورې دوست مرتضیٰ خان د راتلو غږ تر غوږو شو او د لرې نه یې اواز پورته کړو: یاره! چرته یې؟ راځه راځه زهٔ دلته کښې یم، ور مې ورته لرې کړو، د هغهٔ دواړو ټوپکمارو راته سلام وکړو او بیا غاړې ته شول، زهٔ او مرتضیٰ خان دننه لاړو او کښېناستو، دے نرے پرے او د کچ نه لږ زیات لوړ ؤ، د هغهٔ سر غټ، تندے پلن او زنه یې کونجنه وه خو کوم څیزونه چې د هغهٔ په مخ کښې ډېر په ډاگه او ښکاره وو نو دا د دهٔ نهٔ غلې کېدونکې ورکوټې خولهٔ، خونکارې شکمنې سترگې، د ځیرکتیا نه ډک غټ سر او غاړې ته پرته تماچه، جامې به یې ډېرې پاکې نهٔ وې او لاسونه به یې خیرن او غټ غټ وو، د سړي زړهٔ به نهٔ غوښتل چې دے دننه راشي خو زما زړهٔ د هغهٔ سره ؤ، ور به مې ورته پرانستو ځکه چې مونږه د نیکونو راسې د یو بل دوستان وو.

مرتضیٰ خان د غاوره خان مشر زوئے ؤ او ددې غرور ساتلو دپاره دهٔ ډېر په وړوکوالي کښې سړے وژلے ؤ چا چې د دهٔ د پلار سپکاوے کړے ؤ. د دیارلسو کالو په عمر کښې مفرور شو، د دېرشو کالو ؤ چې ونیولے شو او څوارلس کاله یې د هند په زندانونو کښې تېر کړل چې د زندانه راغلو نو په ملي غورځنگ کښې یې گډون وکړو او بیا جبل ته لاړو. دے په جبل کښې د ټولو نه تورن او بدنام بندي ؤ ځکه چې دومره زور او کمزورے ؤ چې سخت او کړاک کار به یې نهٔ شو کولے، کهٔ څهٔ کار به

يې کولو نو هغه هم د خپلې خوښې، د جېل خانې چارواکي يې پوزې له راوستي وو، هغه دننه راغے او د اور غاړې ته زما مخامخ کښېناستو، ما ترېنه پوښتنه وکړه:

کمانډره! ژوند څنګه دے؟

هغه په ۱۹۳۰ء کښې سُرخ پوش (خدائي خدمتګار) کمانډر ؤ، هغۀ په اور باندې اوږد نظر واچولو او ګويانه شه:

زۀ اوس دومره زوړ شوے يم چې د ژوند په معنې پوهه شوم.

ما د هغۀ شکمنو سترګو ته وکتل، دا نېغې او خوبولې وې، هغۀ زۀ يو دوست او ملګرے منلے وم نو ځکه يې شک راباندې نۀ کولو، ما ترېنه پوښتنه وکړه، کومه چې به ما همېشه د هغۀ نه کول غوښتل،

دا راته ووايه چې د مخرورتيا په وروستيو ورځو کښې تا خپل زړۀ پورې دوست عطا ولې وژلے ؤ؟

هغه زما سترګو ته جوخت جوخت وکتل چې ځان ډاډمن کړي او بيا اور ته،

عطا ما د خپل ترۀ دپاره وژلے ؤ څوک چې زما اوس هم ډېر بدې شي، تاته معلومه ده چې زۀ دولس کاله ياغي وم او ماسره به د مخرورانو لويه ډله وه چې د شپې به يې په کلو او لارو ډاکې اچولې او د غلا مالونه به يې ماله راوړل، ځکه چې د هغوي د چائے ډوډۍ او ټوپک تماچې بوج زما په غاړۀ وو، له دې امله زۀ د ترۀ ډېر خوښ وم، په دا رنګ ورانکارو کښې به يې زما ډېره ډاډګيرنه کوله او سپوټ به يې راکولو او د دې په بدل کښې به ما د هغۀ دښمنان کېمنډل، هغه ډېر لالچي ؤ، زما په وجه به پېرنګي سرکار او د کلي خانانو د هغۀ ډېر درناوے کولو خو په دې هر څۀ باندې زۀ ډېر وروستو پوهه شوم، زما دا خيال ؤ چې ترۀ په ما مئين دے ځکه چې زۀ د هغه وينه او وجود يم، زما پلار د دۀ ورور دے او ما چې به څۀ کول نو ډېر په مينه او اخلاص سره به مې کول.

د ژمي په يو يخ ماښامي کښې ما پسې زما پټغالي ته استازے راغے چې زۀ دې د خپلې ابې پوښتنې دپاره د هغې کور ته لاړ شم چې هلته ورسېدم نو درنګ شېبه وروستو مې ترۀ هم راغے، راتلو سره يې راته يوه لويه قيصه تېره کړه چې عطا څنګه زما د دښمنانو سره زما د وژلو باندې تړې، هغه ما له په پښو پربوتو او په ژړا شو چې ما بچ کړه او د خپل خاندان غرور او درناوے وساته، ما چې د هغۀ اوښکو او رپېدونکو لاسونو ته وکتل نو چورلټ مې انکار وکړو، دې خبرې سره زما تندار مېنځ ته راودانګل خو نۀ هغې ژړل او نۀ يې لاس رېږدېدل خو سترګې يې د اسرې او سوالونو نه ډکې وې، زما نه يې پوښتنه وکړه کۀ چرې زما د سترګو د وړاندې څوک زما د پلار ورور مړ کړي نو؟ هغې زياته کړه چې ترۀ دې زوړ بوډا سړے دے او تۀ له خبره ځوان او تکړه يې، تۀ به د خپل خاندان دا پور نۀ ورکوې چې تۀ يې زېږولے، لوئے کړے او دومره نوم يې درله درکړے دے؟ ستا پلار عبدالله خو چرې پاتې نۀ ؤ راغلے، هغه خان پېدا ؤ د خانانو غوندې يې ژوند کولو او خان غوندې مړ شو.

دې خبرې اورېدو سره زما خود لاړو او د عطا د وژلو نيت مې وکړو.

څنګه دې مړ کړو؟، ما ترېنه پوښتنه وکړه، هغه خو ډېر زورور، زړور او بې رحمه سړے ؤ، هغه څو وارې د سرکار او د خلقو د قانون د ښکېل نه وتلے ؤ.... عطا زما ډېر بدې شو ګو چې هغۀ په رنګ جوسه او ليدو کتو کښې ډېر ښکلے وو او خلقو به د هغۀ د بهادرۍ او نرتوب په لارو کوڅو کښې ستاينې کولې خو دۀ زما د هم جومات بوډا پلار وژلے ؤ، هاغه وخت زۀ وړوکے وم او دومره نۀ پوهېدم په دې بوډا سړي باندې د مرګ بدل پاتې وو، څۀ چې دۀ په ځوانۍ کښې کړلي وو هغه عطا په خپله ځوانۍ کښې لوَ کړل، د پښتون سړي د وينې تويولو نه سربېره په بل څۀ د بدل تنده نۀ سړېږي او خوا يې هله سړه شي چې وينه وه بيوي، د دۀ دپاره څۀ شيان داسې دي چې د خپل ژوند نه ورته زيات خواږۀ وي او ځنې داسې هم دي چې هر څۀ سره سره پرې خپل ژوند هم داؤ کوي، په ځوانۍ کښې دا بوډا سړے ډېر مست او زورور ؤ، کمزورے او غريب خلق به يې تنګولو او د هغوي رښتې به يې د پښو لاندې کولې خو وخت تېرېدو سره کمزورو خلقو عطا پېدا کړو، هغه چې زلمے شو نو پوهه شوه چې زما مور او ورونه ولې د کوزو سترګو ژوند تېروي، هغه د بوډا سړي د وژلو فېصله وکړه، ځکه چې دا د کوزو او ټيټو سترګو ژوند تېرول يې خوښ نۀ ؤ، هغه دومره ښکلے او ځواکمن ځوان ؤ چې شرم ته غاړه کېږدي، ټوپک ته يې لاس کړو او په ډز سره بې شرم تس نس کړو، سترګې يې اوچتې کړې او خلقو ورته درناوے ووې خو زما بدې شو، ځکه چې ماته د بوډا سړي تېرې کړنې او تاريخ نۀ ؤ معلوم، زۀ د هغۀ او د هغۀ د ښځې د سپينو وېښتو او مهربانه رويې نه متاثره وم او د دۀ د تاريخ نه بېخي ناخبره وم، ټولنه سرکښه خلق ډېر خوښوي او چې د عطا غوندې ښکلے او بهادر وي نو بيا خو يې په سر سترګو ګرځوي، د زړو بدې شو خو د ځوانانو نښان وګرځېدو، يوه ورځ هغه زما د نيکۀ ژرندې سره مړ پروت ؤ او د کلي خلق د هغۀ د ليدو دپاره ورمات وو، زۀ هم ورغلم، دغه وخت زما عمر دولس کاله ؤ، څنګه چې هغه مړ شو نو خلقو د هغۀ جرمونه او بدۍ په ګوته کول شروع کړل او د هغۀ په ځائے يې د مرتضې د سندرو سر اړولو، دغسې ما هم ځکه چې هغه زما د دوست د پلار د مرګ بدل اخستے ؤ.

نور بيا

غمرازي

دا خبر د اې اېن پي ګومل ځانګې ټانک کارکنانو راکړے دے چې د ضلع ټانک ګومل ځانګې د سرګرم کارکن رحمت شاه قريشي داجي حاجي فضل شاه قريشي د اتياؤ کالو په عمر کښې په ۱۲، ۰۴، ۲۰۱۳ء وفات شو. لوئے خدائے دې هغه وبخښي او غمژنې کورنۍ ته دې د زړۀ صبر ورکړي. آمين.

مونږ د "پښتون" اداره د رحمت شاه قريشي او د هغۀ د غمژنې کورنۍ سره په دې دروند غم کښې برابر شريک يو، لوئے الله دې هغه ته په جنت الفردوس کښې مقام او غمژنې کورنۍ ته د صبر او زغم توفيق ورکړي. آمين ثم آمين.

اداره

دريمه برخه

ډېر وخت لا تېر نهٔ ؤ چې مرتضٰي مې په هتکړو او بېړو کښې بنديوان وليدو، د پوليس يو لوئے گارت (پوليس پارټي) چې د کلي د خلقو مرسته هم ورسره وه، ټوله شپه ډزې وکړې خو اخر ونيولے شو، چرته مرتضٰي، د هغهٔ دوه ځلور ملگري او چرته سرکار، چې کله هغه او د هغهٔ ملگرو سره کارتوس ختم شو نو ټوپکې يې کوهي ته ارتاوې کړې او د ورځې په رڼا کښې يې پوليس ته ځان ورکړو، کهٔ په تيارهٔ کښې يې ځان ورکولو نو د دوي د وژلو وېره وه ځکه چې دښمنانو يې پوليس ته بډې ورکړې وې.

په اول وار ما دے په هتکړو کښې ليدلے ؤ، د پوليس گارت ترېنه مخکښې وروستو روان وو او مرتضٰي او د هغهٔ ملگري په مينځ کښې، هغوي يې په ټول کلي کښې وگرځول او راته ياد شي چې هغه په ټول گارت باندې شربت هم څښولے وو، ما به په غرور او وياړ سره خپلو همځولو ته وئيل چې دے زمونږ خپلوان دے، مرتضٰي خان او د هغهٔ ملگري تانړې ته بوتلے شول، وروستو بيا جېل ته او اخر کښې عدالت ورته د شلو کالو سخته سزا واوروله.

ډېر کاله پسته کله چې مرتضٰي د بند نه راغے او زهٔ د سکول او امريکن کالج نه فارغ شوم نو ما دے وليدو او دواړه د چوتي ياران شو، زما د هغهٔ د مرگ ژوبلې، شوکو ډاکو خبرې خوښې وې او ما به ورته د اروپا د دنگو دنگو لوړو ودانيو، د فرانسيسي جينکو او هسپانوي هلکانو خبرې کولې.

ښه نو تا عطا څنگه ووژلو.

ډېر اسان، هغه جواب راکړو. د عطا په کلي کښې ډېرې دښمنۍ وې، هغه به هر کله زما نه مرسته او کومک غوښتو چې زهٔ په دښمنانو وژلو کښې د هغه لاس امداد وکړم، يوه ورځ سهار وختي درې بجې مونږ د خپل پټغالي نه رااوتو چې کلي ته راشو او سړے مړ کړو، ما سره به هر وخت دوه ټوپکمار وو خو عطا به يواځې گرځېدو، ځکه چې ناچاره ؤ او نوکران يې نهٔ شو ساتلے، څنگه چې د مخرورانو دستور وي چې د شپې ځان ځانله روان وي او د حملې يا گزار کولو په وخت راغونډ شي، مونږه چې ستاسو جرندې خوا تا رااورسېدو نو دغه ځائے ترېنه زهٔ د دمې کولو په بهانه ډډې ته شوم، عطا زما نوکرانو سره دا خبرې کولې چې سړے به څنگه وولو چې په دې کښې ډز شو او ورپسې بل ډز او دغسې عطا په وينو کښې لت پت مړ پربوت،

مونږه په کندو کپرو پنځهٔ میله په یو سا منډه ووهله او خپل پټغالي ته مو ځان ورسولو.

خو دا تاسو تښتېدئ د چا نه، ځکه چې عطا مړ ؤ او تاسو پسې د چا زغل نهٔ ؤ؟ ما ترېنه پوښتنه وکړه.

تاته معلومه ده چې هغه ډېر زړور، زورور او ناتاري سړے وو، هغه مړ شو خو ما نهٔ منل چې ګنې هغه مړ دے، کهٔ رښتیا درته ووایم نو دا زمونږ منډه او تېښته د عطا د مړي (لاش) نه وه.

ګویا تهٔ د هغه نه وېرېدې؟ ما ترېنه پوښتنه وکړه.

تهٔ خبر یې چې زهٔ یو د ناروغتیا نه وېرېږم ځکه چې ناروغه او رنځور بنده ډېر بې وسه وي او ټول دارومدار یې په نورو خلقو وي خو دا هم د چا نه پټه خبره نهٔ ده چې هر یاغي او مغرور سړے د هر چا نه وېرېږي، ځکه چې په دهٔ باندې د خلقو بدلې پورې وي، ما په عطا باندې باور نهٔ کولو ځکه چې کهٔ چرې هغه زما ترهٔ وژلے شي نو ما هم، کهٔ خبره دې ځائے له راشي چې ځان خوږ دے او کهٔ بل نو ځرګنده خبره ده چې بنده د بل سرې په مرګ چاره راکاږي.

زما ترهٔ زهٔ د داسې وختونو سره مخامخ کړم چې اخر عطا مې ووژلو، په دې ټوله لانجه کښې بې زما د ترهٔ د چالاکۍ نه بل هیڅ هم نهٔ ؤ. دې خبرې سره هغه راښکلې شو او د هغهٔ خړې سترګې د سوخت او پښېمانۍ نه ډکې شوې، ما دا اراده کړې وه چې دا خپل ترهٔ مړ کړم خو چې د جبله راغلم نو یو خو هغه ډېر بوډا او بل زهٔ د سُرخ پوش سیاست په لانجه واوختم.

هغه بړک بړک په خندا شو، اوږې یې وشنلې او راته یې ووې کهٔ ما هغه نهٔ وژلو نو بیا به هغه زما ترهٔ وژلو، دا خبرې پربړده دې ستار له دې لاس کهٔ او یو نغمه راته واوروه.

پنځ ډېر بې رحمه وي او د چا د خوبونو او ارمانونو خیال نهٔ ساتي، ژوند ډېر سخت، کړاک، هوار او کانیز وي، کوږ کوږې په کتو کښې ډېره ښکلې لګي او زړهٔ پورې سندرې وایي خو ژوند او زور په باتور او د هغهٔ په پنجو کښې وي، زهٔ پېدائشي باتور یم او ځکه باتور خوښوم، کهٔ چرې د کوږ کوږې داسې نهٔ وي خوښه نو دا د هغې خپله سودا ده، دا دنیا د وړو وړو مرغو او مارغانو په ځائے بازونه او باتوران زیات خوښوي، ما د مرتضیٰ نرو نرو شونډو ته وکتل او اتفاق (یوون) مې ورسره وکړو، ځکه چې هغه دومره ډېره موده غارندویه پاتې شوے ؤ چې د هغه دپاره په کمترو کوږکوږو، مازیګرونو، رنګونو او رڼاګانو پوهېدل ګران وو.

د ښاپېرو قیصه

پخوا پخوا په خالون کښې یو ډېر ښکلې ښاپېري ژوند کولو، دا ښاپېرے د خالون د قبیلو واکمن ؤ او هم دغسې د دهٔ پلار نیکهٔ هم د دې قبیلو واکمن پاتې شوي وو، د دې ښاپېري وادهٔ د یوې داسې ښاپېرۍ سره شوے ؤ چې په ګرده نړۍ کښې یې د ښائست ثاني څوک نهٔ ؤ، هغه د ګلابو د غوټۍ هسې نرمه، پسته او وړمنه وه، د هغې بدن او شونډې دواړه نرۍ پرۍ او نازکې وې، ګوتې یې اوږدې اوږدې، ښکلې، نرۍ وې او اواز یې لړ ډوب، پوست او خوږ وو خو څهٔ چې په هغې کښې

بې کچه ښکلې ؤ او دا يې بې ساره جوړه کړې وه نو دا د هغې غتې غتې پړکېدونکې سترګې وې او په دې کښې به د هغې خندنه روح او د هغې د دنياګۍ رنګونه يو مخې په ګډا وو چې درناوے او ګرمي دواړه به پکښې وو. د دې د سترګو سورے د سور، هودي او زرين رنګونو نه ډېر زيات ژور او ډونګے ؤ، شهزاده ته به د دې جادوګرو سترګو انګېرنه هاغه وخت کېده چې کله به د لرې نه د غم او سوز نه ډکه سازينه د هغې تر غوږو شوه، د ښاپېرۍ د دې احساس سره به د هغې د سترګو نه رڼاګانې، رنګونه او ګرمي لور په لور وغوړېده او د هغې په زړۀ کښې به ژوند، هيلو او ارمانونو داسې غزونې وکړې چې د دنيا په ګوټ ګوټ کښې به خورې ورې شوې.

د خدائے کارونو ته ګوره چې يو ورځ شهزاده د خوبه بېدار شو نو د شهزادګۍ سترګو ته يې وکتل او وې ليدل چې د هغې د سترګو ښکلا او رڼا دواړه په کمېدو دي، د درباري طبيبانو داروګانو، بوټو او دم درود پرې څۀ اغېزه ونۀ کړه او يو مخې د سترګو رڼا تته کېده، د شهزادګۍ په دې حال باندې د خالون د ټولو قبيلو خلق ډېر زهير او دلګير وو.

په داروګانو چې د شهزادګۍ څۀ ښېګړه ونۀ شوه نو شهزاده د دربار ټول هوښيار کسان راغونډ کړل چې په دې مسئله باندې غور وکړي، په دې هوښيارانو کښې يو شاعر هم ؤ چې عمر نومېدۀ، هغه ووې چې د دې رڼا دا برخه ده چې زمونږ له نظره به پناه کېږي خو ورکېږي نۀ او بېرته هاغه ځائے ته پستنه کېږي له چرته نه چې ووځي، څنګه چې د ساز يو کړنګ د خاموشۍ په لار خورېږي او هم دا خاموشي د ساز اواز رغوي، دا څۀ د خفګان خبره نۀ ده، هغه شهزاده ته مخ راواړولو او زياته يې کړه چې تۀ په دې درکړي شوي اواز باندې شکر ووباسه کوم چې د جنتي سندرو نه هم زيات خوږ او زړۀ راښکونکے دے او تا د يوې داسې ځريکې په رڼا کښې عبادت کړے دے چې د کومې رڼا د سپوږمۍ او نمر نه بې بها زياته او پړقنده ده نو اوس تۀ د خپلو خوبونو نه رنګ، زړۀ نه رڼا راواخله او د دې په سترګو کښې يې وپوکه او داسې ستا ياد به هاغه نغمو ته جوسه ورکړي کومې چې د دې نه بهر ته راوځي.

څنګه چې شاعر خپله خبره سر ته ورسوله نو خليل نومي درباري راپاځېدو او شاعر يې ډېر راکاږلو چې لوئے ګوته مار او جادوګر يې، ټولې خبرې دې کړې وړې او د خيال پرستۍ نه ډکې دي، هغه شهزادګۍ ته وکتل او ګويانه شه چې د خيالونو د دنيا نه بهر ته راووځه، دا رښتيا دي چې تۀ د حورې شانې ښکلې يې خو په دنيا کښې نورې هم سترګې پړکېدونکې جونه ژوند کوي، زۀ به ستا دپاره د شميم له درې نه داسې جونې راولم چې ستا کور به لکه د اورې د شپې د ګلبن غوندې روښانه کړي.

شهزاده دې خبرو اورېدو سره ډېر سوخت شو، په توندۍ پاځېدو هغه يې د ډېرې نه جوخت راونيولو او داسې شن يې ورکړو چې ډېره يې ورله د مونډه کونډه راوويستله، هغه

ږیره لکه د هغهٔ د پوهې اوپره او ورسته وه، شهزاده ځان لږ سنبال کړو او حکم یې وکړه چې دا سړے د سترګو په رپ کښې د محل نه وباسي او دغسي خلیل استاذ خفه زهیر بهر ته لاړو او په تلو تلو کښې ورته د پلار دا خبره رایاده شوه چې مئینانو ته پند کول د بې عقله او بې سوله خلقو کار دے، دې خبرې سره هغه وګنله چې زهٔ ناپوهه یم او د پوهې او دانش د دې احساس او انګېرنې سره لږ ډاډه غوندې شو، خهٔ درنګ شېبه وروستو د ځان خندنې سره ملامته ملامته کور ته روان شو چې د نیمګړو او خپسې شانې خوبونو سره اودهٔ شي.

د دې پېښې سره په دربار کښې د څهٔ وخت دپاره درنه خاموشي او چپ خور شو او دا ګونګې هله مات شو کله چې رحمان نومې بزرګ او ولي راپاڅېدو، شهزاده ته یې مخ کړو او په زغړنده او دروند اواز یې شهزاده ته ووې چې زما خبرې د زړهٔ په غوږو واوره ځکه چې دا خبرې زما خبرې نهٔ دي، هغه ووې چې د خالون نمرختیز لوري ته د سیند نه پورې خواته یو سړے اوسېږي چې خلق یې د سوالګري په نوم سره پېژني او د هغهٔ په زړهٔ کښې د رنځونو رغولو او درملنې دریاب بهېږي او د دې دپاره هغه په وخت او مرګ دواړو باندې برے موندلے دے، هغه په شهزاده غږ وکړو چې د دې سړي په لټون پسې ووځه او د شهزادګۍ د سترګو دپاره ترېنه د کمال نه ډک څاڅکي وغواړه، دا څاڅکي د هغې په دواړو سترګو کښې وڅڅوه او تهٔ به ووینې چې د شهزادګۍ به بیا او د مدام دپاره هم هاغه شان ښکلې، ملالۍ، پړقنده او خوبولې شي، څنګه چې مخکښې وې.

شهزاده دې خبرې اوربېدو سره ډېر خوشحاله شو او کلکه طمع یې پېدا شوه او درباریانو هم ساه واخسته، یو بل ته یې وکتل او د ولي د خبرو چې د کرامت نه ډکې وې، ډېره ستاینه وکړه، ځنې درباریانو پکښې هسې د خبر لاسونه په ږیرو راکاړل، شهزاده د خدائے په توکل خپل ټول سړي، ښکاریان، سپي، حکیمان راغونډ کړل او د فقیر په لټون پسې پره شول. د خالون ټولې ښکته بره سیمې یې ولټولې او اخر فقیر یې په لاس راغلو، لیدو سره ترېنه شهزاده پوښتنه وکړه چې اے فقیره! ستا په زړهٔ کښې څهٔ دي؟

مینه او خندا، فقیر په خندا کښې ځواب ورکړو.

بیا شهزاده ترېنه سوال وکړو چې تهٔ ماله د دې نه یو دوه څاڅکي راکولے شې؟

ولې نهٔ کهٔ تهٔ د دې بیه ورکولے شې.

هو جي قربان، تهٔ بیه ښایه، شهزاده ووې. فقیر شهزاده ته ووې چې د خندا د څاڅکي ارزښت ستا د باچایۍ او د مینې د څاڅکي قیمت ستا د غرور برابر دے.

شهزاده چې دا خبرې واورېدې نو د ښو نه یې زمکه وتښتېده او تندي له یې ټس ورکړو چې د دوو څاڅکو دومره لوئے قیمت، دا باچایي خو ماله لوئے خدائے راکړې ده او ورسره یې څهٔ اختیارات هم راکړي دي، فقیره! نهٔ خو ستا په

زړۀ کښې د شهزاده دپاره څۀ مينه شته او نۀ تۀ په شهزادګۍ خفه کېږې، کۀ دا باچايي تاله ما درکړه نو دا هر څۀ به تۀ په دوه ورځې کښې ګز ګُنبت کړې او په خالون کښې به د ربښت او قانون په نوم هر څۀ سره په بډه ووهې، شهزاده چې څنګه دا خبرې ختمې کړې نو حکم يې وکړو چې دا فقير د لاس او پښو نه وتړئ او د محل په تهه خانه کښې يې بند کړئ.

سهار سبا، د خدائے شان ته ګوره چې د فقير په ځائے خرمن، هډوکي او چېرړې پرتې وې، فقير تللے ؤ او د ځان سره يې مينه او خندا دواړه وړې وو او په دېوال ليکلي شوي ؤ چې اے د شهزادګانو شهزاده! څۀ چې ستا د قانون او ربښت د لاندې دي هاغه څۀ مې تاته پرېښودل، اوس تۀ پوهه شه او ستا قانون او زۀ درنه لاړم.

شهزاده چې دا هر څۀ وليدل نو ډېر سوخت شو څکه چې تر اوسه پورې هغه ته چا ماتې نۀ وه ورکړې، هغه دغو هوښيارانو ته هم ډېر غصه ؤ او د ټولو نه يې ډيرې وويستلې، په شهزادګۍ يې هم زړۀ ښۀ يخ کړو او دواړه سترګې ترېنه وباسلې، څکه چې د دۀ ماتې او شکست لوئے لامل هم هغه وه، شهزاده خليل راوغوښتو او د ښو اسونو، سازګرو، بازونو او ښکاري سپو سره د شميم درې ته روان شو او په شميم کښې يې دغه يوائينے شکست د ډېرو برياو په نوم هېر کړو.

او غريبه شهزادګۍ ړنده پاتې شوه.

نور بيا

د چين او سوئيټزرلېنډ ترمينځه د ازاد تجارت تاريخي لوظنامه

په تېرو ورځو کښې د چين او سوئيټزرلېنډ ترمينځه د ازاد تجارت په حقله د دواړو ملکونو د مشرانو ترمينځه په يوه لوظنامه دستخطونه وکړے شول. په دې فريم ورک کښې چين په وړومبي ځل د مغربي معيشيت سره وابسته ملک شو. د دواړو ملکونو ترمينځه به د ګړيو، دوايانو، ټېکسټائل او د پيو نه د جوړونکو څيزونو د درامد او برامد ماليت ۲۲ ارب ډالر وي، د دستخط نه پس د چين وزيراعظم ووې چې د دې تجارت اثرات به د سوئيټزرلېنډ د سرحدونو نه بهر هم محسوس کړے شي.

هغوي زياته کړه چې دا د چين او براعظم يورپ د معيشيت ترمينځه د ټولې دنيا او د ۲۰ لويو معيشيتونو ترمينځه د خپل نوعيت وړومبۍ لوظنامه ده او دا د عالمي ازاد تجارت دپاره يوه داسې بختوره ابتداء ده چې اثرات به يې په عالم انسانيت پرېوځي.

دنيا به د دنيا د تنهايۍ نه راويستل وي
جنګونه به د امن په خوړو کښې بدلول وي

دنيا به د دنيا ټولو قدمونو ته ښودل وي
په سر کښې به تخريب نۀ د تعمير جذبه ساتل وي

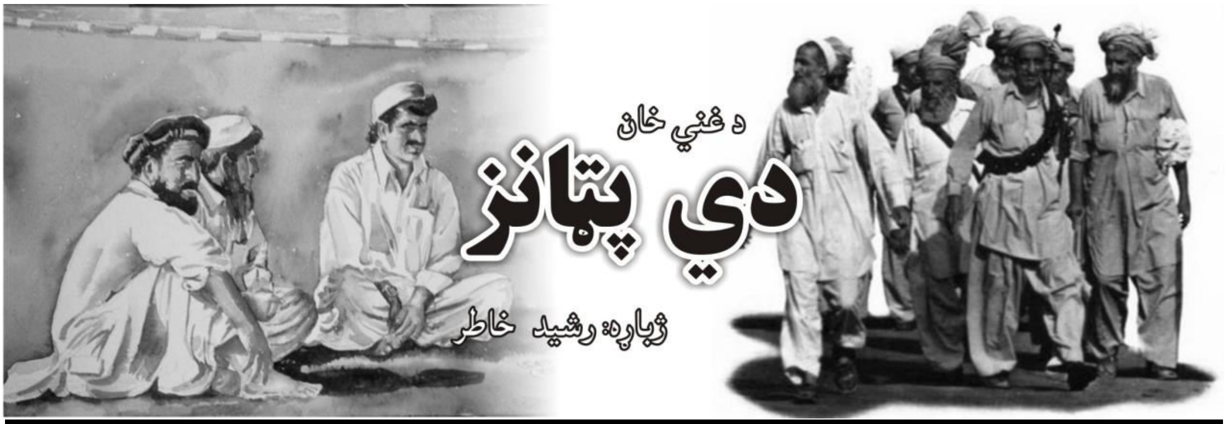

په تېر پسې

ځلورمه برخه

دود دستور

کله چې قانون د يو نسل په خويونو او کړو وړو کښې واغړلے شي نو رواج ترې جوړ شي او دا بيا تر ډېره وخته پورې موجود وي، اګر چې اړتيا ورته نۀ وي او نۀ هغه چاپېريال پاتې شوے وي. يو سړے خپلو بچو ته يوائې د خپلې جوسې او کړنې ميراث نۀ ورکوي بلکې هغوي ته د خپلو ښو او بدو، وېرې ترهې، کرکې، کينې او سندرو درس هم ورکوي، هغه خپل بچي د خپل ځان غوندې لويول غواړي، د داسې کولو دپاره يو پرمختللے سړے دا کار د سکول، کتاب، پرېس او نورو ادارو په وسيله کوي، هغه دا شرم نۀ ګني کۀ څوک په ګولۍ مړ کړي او يا څوک په سولۍ وخېژوي او بيا دغه خبرې خپل کور کښې کوي. هڅوب د يو سړي د ځاني تکامل د ټولنې نيمګړتيا پلو ته تسلسل سره ماتې ده، هڅوب يا تهذيب د ډون جائز سندرو نۀ دے رغولے بلکې دا د منځني مهال د ښاغليو خاوندانو کوټلو او سپېڅلو هڅو او کړنو رغولے دے. دا نو ولې د دۀ خندا دومره خوندوره نۀ ده، هر نسل ته په پاتې شونو کښې د کړکېچنو او پېچلو يو امبار پاتې کېږي، دا نسل ورسره خپل يو ځائے کوي او مخکښې نسل ته يې ورکوي. وخت په وخت د قوانينو او ګروهو بوج پرې بارېږي او يو وخت راشي چې سړے د دې امبار د وړو توان نۀ لري او پړمخې راپرېوځي، هر څۀ تالا ترغه شي او کلتور مړ شي، کمزورے له منځه لاړ شي او توانمن د کلکو پښو او سپک وزن سره سر وباسي.

رواجونه داسې زنځيرونه دي چې د هغې په وسيله لرغوني انسان دا هڅه کړې ده چې د ټولنې جوړښت سلامت وساتي، دا د هغه مکتب هم دے او راډيو هم، وزيراعظم او پنده ګر هم، تۀ قانون او په خلقو باندې د هغې د لاګو کولو دپاره ادارې جوړوې، هغه رواج اورغولو او د دې ساتلو دپاره يې د نېکۍ او بدۍ الواک رامنځته کړو چې د هغه دپاره دنده ترسره کړي. ستاسو او د هغۀ قانون او رواج په موخه او مرام کښې بېخي څۀ توپير نشته، ستاسو قاضيان هم هاغه يروکې جوغې کاروي کومې چې به د هغوي پادريانو اغوستې وې، ستاسو قوانين په هغوي دومره سپک دي څومره چې تاسو ته د هغوي رواجونه. تاسو په نري تار او غټ پړي دواړو کښې غوټه اچولے شئ، هغوي به نرے ساده تار او تاسو پېچلې او غټه رسۍ کاروئ،

هغوي ته دا اړتیا نوره نهٔ وه چې غټ پړي ته غوټه ورکړي او نهٔ ورته ښځې ستاسو د پراخه او غوړېدلي ښارونو د نالو ویالو د سستم کړمه وه خو زړهٔ پورې ځیز غوټه ده، دواړه ځایه دا یو شان ده، څوک وایي چې دا غوټه کم عقلو د عقلمندو د وژلو دپاره تړلې وه او څوک وایي چې عقلمندو د کم عقلو د مدد دپاره تړلې وه، کهٔ داسې وي او کهٔ دغسې خو غوټه غوټه ده، د سړي دا سرښندنه هڅه وي چې هغه خپلې وېرې ترخې، خوبونه او تېروتنې د خپلو بچو په سترګو کښې ووینې.

تاسو دې ته قانون وایئ او په کتابونو کښې یې ساتئ او هغه دې ته رواج وایي او د خپلې مېرمن د سینې په خزانه کښې یې خوندي ساتي، ستا د قانون د پېژندګلو دپاره دا ارزښتمنه ده چې تهٔ جج یا مجرم یې، هغه د خوړو د پېژندګلو نه مخکښې خپل رواجونه پېژني، دا د دهٔ سره زېږېږي، دا د هغهٔ د وېنا او روزګار سره اغړلې شوي وي، د دې د پوهېدلو دپاره هغه دې ته څهٔ اړتیا نهٔ لري چې د یو قاضي مخې ته ودرېږي او د خپل جرم د قانون پوښتنه ترېنه وکړي، څهٔ وخت چې هغه داسې کوي نو هم هاغه وخت یې پېژني، هغه د ځان جج هم دے او جېلر هم، د هغهٔ نیکونو دا لیدلي وو چې دا صحیح دي.

راځئ چې اوس د پښتون د څو رواجونو جاج واخلو او ګورو چې دا څنګه دي. رواجونه د لرغوني انسان په لاسو کښې یو داسې کاټل وو چې د هغې په مدد سره هغه کلتور رغولے دے، دا د جوله ګر د لاسو د برش یو شنډ نهٔ دے، دا یو مرام، اراده او معنٰي لري اګر چې انځور بې ډوله وي،

راځئ چې د دهٔ یو ډېر خونکاره رواج راواخلو چې هغه د چا ښځې تښتېدل، تښتول یا بې واده همغاړیتوب دے. دا لرغونے رواج د پښتون په وینه کښې اوس هم پروت دے، د دې غبرګون ډېر غال پروره وي، کله چې دا د پېرنګي د سست پست اخلاقو نه جوړ قانون سره مخامخ کېږي، پښتون به د خپلې خور اشنا مړ کړي او په دنګه غړې او غاوېره سترګو به په هاغه سولۍ خېژي کومه چې پېرنګي د دهٔ دپاره جوړه کړې ده، قانون د کرارې خور او لاپرواه ورور دپاره جوړ کړے شوے دے، پښتانهٔ کمې جونې لري او سپېڅلې ولولې، هغه به مېرني هله زېږوي چې په خپله مېړنے وي، د سبا د سړي مور د قبیلې دپاره یوه ستره خزانه ده او څکه د هغې دومره چټکه څارنه کولے شي، د زیاتې نوږیالنې پرزد دا لرغونے رواج هم د ښېګړې وړ دے، د یو ښهٔ نسل د خورولو دپاره دا مناسب سستم دے خو دا کله د پښتون په ککرۍ وي چې څهٔ وخت هغه ټوپک رااخلي او خپل دښمن وژني؟ نا داسې نهٔ وي، دے دغه وخت پاګل وي، هغه به ارو مرو ډز کوي څکه چې هغه سره بله لار نشته، کهٔ چرې هغه داسې نهٔ کوي نو د هغهٔ ګاونډیان هغې پورې خاندي، د هغهٔ پلار هغه ته بد ګوري، د هغهٔ خور هغه سره سترګې نهٔ لګوي، د هغهٔ مېرمن مروره وي او د هغهٔ دوستان د هغه نه مخ اړوي، دا اسانه ده چې جج په دې پوهه نهٔ شي څوک چې د دهٔ په ژبه نهٔ پوهېږي او قانون به یې څوړند کړي، څوک چې د هغهٔ د ژوند نه ناخبره دے، هغه خپله دنده د خپلو خلقو دپاره سر ته رسوي، هغه به په رښتیا د خپل نسل سره سیالي کوي کهٔ چرې د هغهٔ زړهٔ او اورمېږ

په دې غوښتنو کښې ماتېږي ولې نۀ، هغه به سولۍ پلو ته ډېر په اوچتو سترګو ځي اګر چې د هغۀ لاس به د هغۀ د ښځې يا لور په وينو سرۀ وي او د هغۀ د خلقو پارولې سترګې به هغه پسې وي څوک چې په اصولو باندې سر ورکوي، پښتانۀ ورته اتل وايي او جج ورته قاتل او زۀ تراوسه پورې په دې پوهه نۀ شوم چې په دې دواړو کښې څوک رښتونے دے.

دې رواج ته چې په خپل سر د کار کولو لاره پرانستے شوه نو معلومه شوه چې دے په بشپړه توګه خپله دنده ترسره کولے شي، په قبائلي سيمو کښې چرته چې پرګنې خلق ژوند کوي څوک به چرې دا وانۀ وري چې چرته مرګ ژوبله يا مړه متيزه وشوه، اګر چې هلته نۀ پوليسان شته او نۀ دا عدالتي سستم، داسې څکه ده چې د رواج ماتولو تاوان ډېر دروند دے، کۀ چرې ورانکارے په داسې کولو کښې لاس بر شي نو د دې په بدل او تاوان کښې به دوه يا درې جينکۍ د هغۀ د کوره ځي خو هغه به تر ډېره وخته ژوندے پاتې نۀ شي کۀ چرې هغه دا د پلار په کور کښېنوله او يا يې پرېښوده، د جينۍ د ټبر ټول خلق به د هغۀ د وژلو هڅه کوي او د هغۀ خپل ټبر به هغه نۀ بچ کوي، رواج د رواج د ماتونکي دفاع نۀ کوي، هغه به يواځې پاتې کېږي او د دې زيان تاوان به ورکوي، تر دې پورې چې د هغۀ دوستان هم د هغه جنازې له نۀ ورځي، دا هر څۀ غېر انساني دي خو کار کوي، د هر څۀ نه ورتېر دا چې تۀ د سپي د غاړې پړے د لېوۀ دپاره نۀ شې کارولے.

خو دلته يوه بله خبره هم ده او هغه دا چې پښتانۀ نۀ درملتون لري او نۀ درملن او دا خبره هم په ډاګه ده چې ګڼ شمېر ګوانښمني ناورغتياګانې د سړو او ښځو نه يو بل ته لګي، پښتانۀ د دې څۀ درمل او درملنه نۀ پېژني نو څکه دومره وېرونکے ګام پورته کوي او هغه بنده له منځه وړي کوم چې د قبيلې د روغتيا دپاره زيانمن وي، دا بدي او ورانکاري ده چې ستاسو دپاره هم د دې سزا د مرګ سزا ده، غوټه يوه ده خو تار بيل بيل دے.

د مرګ، جنګ، وادۀ، مينې او کرکې دپاره د پښتنو په زرګونو رواجونه دي چې دا په شمېر کښې راولې او يا د دې د موخې او مرام انځور جوړوې نو دا کار ډېر ګران دے، دا نۀ ښۀ دي او نۀ بد دي بلکې د دې اړه د وخت، ځائے او چاپېريال سره ده خو د دې په بابله سړے دا وئيلے شي چې دا د يو معيار ساتلو او ژوند تېرولو دپاره يوه هڅه ده چا چې دنيا ته يو ښه جنګيالے ورکړے دے خو ښۀ سپاهي نۀ، د پښتنو ځنې رواجونه د يونانيانو د جنګيالو نه زيات لرغوني دي خو دوي هم ځنې داسې رواجونه او روايات لري چې هغه د سوچ او اوسېدو يو داسې سستم لري چې هغه د سکندر اعظم غوندې ستر مېړنے او بريالے زېږوي، کله چې پښتون ماشوم وي نو مور ورته وايي چې وېرېدونکے مري خو زېبرګے يې نۀ مري نو څکه هغه دا زده کوي چې کوکاره ايستل ښۀ نۀ دي، هغه ته داسې بې شمېره شيان ښودلے کېږي چې هغه د ژوند نه ډېر خوارۀ وي نو څکه نۀ دے د خپل مرګ نه وېرېږي او نۀ د بل په وژلو لاس

نیسي، دے د رنګینه جامو او زړۀ پورې ساز او ستاره ډېره کوي ځکه چې دا د دۀ متې کمزورې کوي او سترګې یخوي، هغه ته دا ښودلي شوي دي چې د بلبلې په ځائے باتور ته ګوره، هغه ته وئیلي کېږي چې خپله مېنه ووژه چې دغسې د هغې د بچو روح خوندي شي، دا د یو سړي نه بل سړي ته او د هغوي بې وکره پوهې ته یو ابدي سپارنه ده.

تاسو او زۀ دغسې هره ورځ کوو، د رایې او اولس واکۍ په دې دور کښې ډون جان بېخي لا تعلقه دے، سپین ږیري، مخور او هوښیاران قانون او رواج د دې دپاره جوړوي چې ځوانان او یاغي خلق په جغ کړي، د یو تاثر پېدا کولو دپاره جوله ګر بې شمېره نښې، رنګونه او برشونه کاروي او دغس یو سازګر د ساز ترلو دپاره د ځومره سورونو نه تېر ووځي، کۀ رنګ د رنګ سره نۀ جوړېږي او ساز د ساز سره نو دا انځور او ساز دواړه عبث دي.

رواج او قانون سړے د ډېرو ښو او بدو نه خوندي ساتي، دا یو معیار ساتي او هاغه ځۀ د منځه وړي کوم چې د سړي د وړو نۀ وي، د دۀ رواجونه دومره سودمند دي ځومره چې ستاسو قانون بد دے، دواړه د باغیانو په ضد دي او دواړه د دې د ودې او پرمختیا دپاره په هاغه ځواکمنو خلقو باندې دارومدار کوي ځوک چې دا ماتولے شي او هم ژوند یې ساتلے شي.

نور بیا

اختر مو مبارک شه

د رمضان د روژو نیولو د فرض ادا کولو نه پس د دنیا مسلمانان د وړوکي اختر خوشحالۍ کوي، دا خوشحالۍ اګر چې یوه مذهبي فریضه ده ولې دا یوه اولسي، معاشرتي او کلتوري مېله هم ده چې د نړۍ ټول مسلمانان یې د خپلو خپلو روایاتو دودونو او دستورونو په رڼا کښې کوي.

دلته دا خبره د کولو ده چې خوشحالي نمانځل د خوشحاله خلقو کار وي، کوم خلق چې غمژن او مشکلاتو کښې ګېر وي هغوي نۀ خو په خپله خوشحالي کولے شي او نۀ د بل سره په خوشحالۍ کښې ګډون کولے شي.

پښتون قوم نن په مجموعي توګه په ډېر مشکلاتو او مصیبتونو کښې ګېر دے، کۀ هر کور نۀ وي نو هر کلے، هره محله او د ښارونو هره کوڅه د ترهه ګرۍ په نتیجه کښې وینې وینې ده، په زرګونو میاندې د خپلو بچو په غم کښې غمژنې دي، بې روزګاري عامه ده، د تاجرانو کاروبارونه خراب دي، تنخواه دار خلق د مالي مشکلاتو سره مخ دي، غریبي انتها ته رسېدلې ده، د امروزه استعمال د څیزونو قیمتونه اسمان سره خبرې کوي، داسې حالاتو کښې به د اختر خوشحالۍ ځوک څنګه وکړي، ولې بیا هم دا یوه مذهبي فریضه ده نو د "پښتون" اداره ټولو مسلمانانو ته په عمومي توګه او پښتنو ته په خصوصي توګه د وړوکي اختر مبارکي ورکوي، اختر مو مبارک شه.

په تېر پسې | پنځمه برخه

د پښتنو شاعري

کله چې مينه ګويانه شي نو سندره شي
کله چې ساز بې وکره شي نو بنګا شي
کله چې فکر يقيني شي نو توري شي
کله چې توري ګډا محسوسه کړي نو ساز ترې جوړ شي
کله چې ساز خوبولے شي نو خاموشي ترې جوړه شي

قسمت

د قسمت مثال د رباب د شپېشتو دے
چې دوي د تارونو نه غږ رانيسي او بېل بېل ډوله ژوند، انداز او احساس ورکوي
چې لکه ښيښه د نمر نه سپينه رڼا اخلي
او ډول ډول سورو، رڼاګانو او رنګونو کښې بدلوي
ژوند بې له برخې بې اوازه ساز دے
يکسانيت ابدي دے
پوهه او مينه
د ځېرکتيا مزل لنډ وي
يو څو پله چې واخلي نو په حېرانتيا کښې ورک شي
ښائست د ژوند ثبوت دے
چې د زړۀ سترګې پرې روښانه کېږي
تۀ چرته يې، څنګه يې، پړاؤ دې چرته دے
دلته نو ستا قيصه پېچلې شي
بيا هم کۀ دا يو پېچلې مسئله ده
خو ډېر سوچ سره اخر هواره شي
ځېرکتيا او ثبوت او سوچ او اند
د باور يوه کلکه قلعه جوړوي
د اميد پاکې، رڼې او خوږې اوبۀ
د ژوند لاره جوړوي چې له ګلو تېر ووځي
په هر يو څيز کښې توازن، برابري، شمېر دے
جوسه او رنګ او طاقت او مرام دے
د مالک لاس په هر يو څيز کښې روښانه دے
د کائناتو په هره بشره کښې
هر يو څيز په توازن سره ولاړ دے
چې په ډېر غور سره جوړ او پېدا کړے شوے دے
ستوري، نمر او رڼا او هوا

هر يو يې په لاسو کښې قابو نيولے دے
دا ټول سفر د ځېروان په پښو کېدلے شي
د دې ټول چلونه او منطق او هنر او هوښياري
کۀ ستا د خوشحالو او وخت تېرې دپاره لوبولے پکار وي
نو د دې دپاره جومات او ممبر دواړه موجود دي
فکر او نشائست، محبوبه او خمار
يو برباده دنيا بيا ودانولے شي
چې عقل پکښې راګېر کړې
د دې نه ورتېر ورکېدل او حېرانتيا ده
ساقي
د ساقي لاس کښې شراب دي
څۀ د غم څۀ خندا دي
زۀ تش جام په لاس ولاړ يم
دا هر څۀ ستا په رضا دي
کۀ دا لړ وي او کۀ ډېر وي
خو ساقي چې په خندا وي
په دې څۀ د سربېرو
کۀ خندا وي کۀ ژړا وي
خو تش لاس درنه لاړ نۀ شم
اے ساقي! د مېخانې نه

جادو منتر

مهر زما کرونده ګر ؤ، په رنګ جوسه بې وزله، په سترګو تک شين، تور تېلے او مخ يې لکه د منګول د خلقو خور اور وو، غټې غټې متې او ورغلې سينه، د هغۀ اندامونه ډېر غټ پټ وو او په زور کښې د سنډا نه کم نۀ ؤ، هغۀ به خېزونو ته داسې په غلا غلا کتل چې په ما به ښۀ نۀ لګېدل، هغه زمونږ د کلي منلے شوے باغوان او وتلے شوے غل وو. د پښتنو د کلي يو خان د نورو ډېرو کارونو نه سربېره د کلي د امن و امان د ساتلو دنده هم ترسره کوي. د مهر او زما يو بل ببخې نۀ ؤ خوښ خو د هغۀ هم له ما غوندې د قانون او رواج سره دښمني وه، هغه به مدام په دې خوشحالېدو چې د دې نه غاړه واړوي او ما به دا هڅه کوله چې دا د دۀ په واړه او کلکه کړې کښې ننه باسم. زمونږ رواجونه او لارې کۀ هر څومره سخت او خونکاره دي خو دا زمونږ د کلتور د ساتلو دپاره اړين دي، د يو ځواکمن اس دپاره کلکه پېړه رسه څکه اړينه ده چې خلق د دۀ د زور او مستۍ نه په امان وساتلے شي او هغه هم، ما د هغۀ د مست اس غوندې لېونے زور ماتول غوښتل خو هغه دې ته غاړه نۀ ايښوده خو ما څۀ کړے وايې نۀ خو پنده ګر وم او نۀ لاربښود، زۀ خو نو شاعر يم او غواړم چې د اخور په ځائے دې اس پرانستے په منډو او ترپکو ووينم.

خو مهر په توره تبه مړ شو او د دې عذاب نه په امان شو، کله چې زۀ د هغۀ ليدو دپاره لاړم نو هغه د ژوند په وروستيو پړاوونو کښې ؤ، د هغۀ د هاتي غوندې وجود سلامت ؤ خو سترګې يې ډېرې بې دمه شوې وې.

د هغۀ ټوله کورنۍ ډېره بې ارامه وه، هغوي هاغه ټولو ډاکټرانو باندې ګرځولے وو کوم چې ما ورښودلي وو او د هغوي د خوارۍ پېسې په سرو شنو دوايانو باندې يو مخ خرڅ کېدې، د هغۀ مور چې به د هغه د هاتي غوندې غټ پټ وجود لړزېدلو ته کتل نو دا چغې به يې وهلې چې په هلک چا تور

جادو کړے دے، تۀ ګورې نۀ چې د هغۀ درونـد وجود يې داسې کابو کړے دے چې ړک ترې نۀ شي وهلے او کۀ چرې په هلک کښې څۀ بدني رنځ وې نو پکار ده چې دغې غټو غټو ډاکټرانو معلوم کړے وې او برابر دارو به يې ليکلي وو، هغې خپل زوړ خاوند ته مخ راواړولو او ورته يې ووې.

خو داسې نۀ ده او دا څۀ بل رنځ دے، تور جادو، دا د ښځو خبرې دي، هغۀ خوا کښې ولاړ خپل زوي عثمان ته ووې.

د دۀ خبرو ته غوږ مۀ نيسه. مور يې زوي ته ووې، دے د خان سره ناست وي د هغۀ په شان شوے دے، نۀ مونځ پيژني او نۀ اودس او ټوله ورځ به دا غبرې خبرې کوي، ستا ياد نۀ شي چې په عمر باندې هم داسې بلا شوې وه او هله ښه شو چې د ښاپيرو شاه جي مو ورله راوستو، هغه د خدائے په فضل او خپل حکمت سره تور جادو معلوم کړو او مات يې کړو، د دې خو هسې ډېر وخت وشو خو شاه جي له تراوسه ژوندے دے، تاته ولې ياد نۀ دي؟ تۀ او ستا خان هاغه څۀ وايئ چې څۀ ستاسو خوښ وي خو دې سره ښېګړه کېږي او هغه هره ورځ په کلو کښې سوونه خلق بچ کوي.

د عثمان زړۀ براس واخسته چې هو داسې کول پکار دي، په دې کښې هيڅ څۀ د زيان خبره نشته، انګرېزي داروګان به هم نۀ پرېږدو او شاه صيب ته به هم لاړ ورکړو، تاسو نۀ پوهېږئ چې دا کار عبث دے او دې سره به د مهر په رنځ هيڅ اغېزه ونۀ شي خو څه ډېره ښه ده تاسو خپله وکړئ، توو نالت ستا د مور په دې ډېره تېره ژبه شه، بد رد وئيلو سره د کوره ووتو او پټو ته لاړو.

عثمان له کوره ووتو او ماښام د شاه صيب سره واپس راغلو، دا هر څۀ زما نه په پټه کېدل ځکه چې زۀ د جادو منتر والوو سخت خلاف وم او دا د هغه دپاره ډېره د خطرې خبره وه چې زما نزدې دې راشي، دا ارمان مې ؤ چې دا شاه صيب يو ځلې زما منګلو ته راشي، دا غټ، غوږ ورمېږ ورله راونيسم او بيا ورته ووايم چې اوس دې جادو ته ووايه چې ايله دې کړي.

جادو منتر، کوډو او تعويزونو والا د انسانانو د سر دښمنان وي، دوي د خلقو په زړونو کښې تيارې اچوي او د هغوي روح ناروغه کوي، دوي د پوهې په چپه دا جهالت خوروي چې دغسې خپل ځان اغېزمن کړي، دوي نۀ يواځې د غريبو خلقو په جېبونو باندې ډاکې اچوي بلکې د هغوي په زړونو هم، د رڼا په نوم يې د تيارو پلؤ ته راکاږي او د خدائے د بندګۍ په ځائے ورته د شېطان لار ښايي، دوي ورته د بې سولۍ او جهالت رنځونه په دماغو کښې اچوي، دا يو ملي ناسور دے، د خپل کلوټي د صحت عامه د مشر په توګه زۀ دا غواړم چې شاه جي سره ووينم.

شاه جي نرے نروچکے سړے ؤ، د شان شوکت او د رنګ جوسې نه د ښې کورنۍ سړے معلومېدو، د هغۀ سپينه ږيره په شان سره رمنځ کړے شوې وه، د هغۀ د سر وېښتۀ اوږده اوږده، تاؤ کړي او غوړ وو، په سر يې د ملانو سپين پټکے اغوستے ؤ او په ځان يې د پاکۍ څادر اچولے ؤ، د بزرګ په ډول غلے غلے، ساهو ساهو ناست ؤ.

څنګه چې شاه جي کلي ته راورسېدو نو ټول کليوال د هغۀ په درناوي کښې پاڅېدل. ځکه چې

هغه په اسب نسب کښې د اولیاؤ نۀ ؤ، هغه نېغ د مهر کوټې ته لاړو چرته چې د هغۀ د کټ نه ښځې ګېر چاپېره ناستې وې، شاه صېب د ښځو په مینځ کښې مدام خوشحاله وي ځکه چې هغوي یې خواخوږې هم وي او سره پوهېږي هم، هغه د مهر سترګو ته وکتل، وریځې یې په بره راکښلې او شونډې یې وخوزولې "اه" هغه ووې، ګېر چاپېره خلقو ساه راښکله، ښځو خپلې سترګې وازې کړې او په طمع دي، شاه صېب د مهر ځواني او غټ پټ وجود ولیدو نو وې وئیل "اه! جینی ده" ټول وګورېدل، د مهر مور ډاډمنه او غاوره شوه.

ما تاسو ته نۀ وې چې دا ځۀ ښځینه بلا ده چې زما په ښکلي او غټ پټ مهر باندې ناسته ده، ټولو زړو ښځو، ځوانو جینکو ته وکتل چې دې سره هغوي په قار هم شوې او شکمنې هم.

شاه صېب په زمکه کښېناستو، کتاب یې راوښکلو چې د کټکیزو، کړو وړو نښو او جادو منتر فارمولو نه ډک وو، بیا یې یو سپین کاغذ راواخستو او په هغې باندې یې کټکې جوړ کړل، کړې او ځۀ نېغې نښې یې پرې راښکلې او منتر یې پرې پوک وهه، تر ځۀ وخت دپاره هغه ډېر سنجیده ناست ؤ او وریځې یې داسې راښکلې وې چې ځۀ کېدو والا دي، ځۀ درنګ شېبه وروسته راجګ شو، په مخ یې خندا خوره شوه او د مهر مور پلۀ ته یې مخ راواړولو، ځوک چې ساه راښکلې ولاړه وه.

مور! کېدے شي چې مونږ د دې شېطان په رانیولو کښې لاس برے ومومو، زما د کامیابۍ دپاره دعا کوئ، مور! بیا یې عثمان ته مخ راوګرځولو او ورته یې ووې: بچے! دا ببلچۍ راواخله او ماپسې راځه، دا ښځې هم دغه ځائے پرېږده چې دعا کوي.

عثمان یواځې د شاه صېب سره بهر ته لاړو او پاتې خلق یې کور کښې پرېښوده، عثمان ته ووئیلے شو چې دا ځائے وکنه، هغۀ په ببلچۍ سره کوچې کچ ځائے وکنستلو او پیر صېب هم ورسره ورسره خاورې لټولې خو ځۀ شے په لاس رانۀ غلو، شاه جي ملال شو، پیر صېب عثمان ته یو بل ځائے د کنستو دپاره په ګوته کړو، هغه چې تر ښې شېبې پورې دا بل ځائے وکنستو نو شاه جي د کنستو دپاره یو بل ځائے وښودلو، د هر نوي ځائے د کنستو سره د هغه (عثمان) طمع غوځېږي او سوخت یې سېوا کېږي، شاه جي خفه زهیر د عثمان خواته راغے او هغۀ ته یې د نۀ کنستلو اشاره وکړه، زۀ نۀ پوهېږم چې دا زمونږ لاسو ته ولې نۀ راځي، هیڅ پوهه نۀ شوم، عثمانه! تۀ دا کنستې خاورې لټوه او زۀ یو بل ځائے د کنستلو دپاره ګورم، ښخ ووځه د دې جینۍ، هغه ووې.

عثمان چې څنګه خاورې لټول شروع کړو نو یو ورکوټې ډبے یې ومونډو، دومره وړوکے چې په اسانه جېب او موټې کښې ځائېدے شو، صېب!، عثمان چغې کړې، ومې مونډو، ډېر زیات خوشحاله شو او په پیر صېب یې باور پوخ شو، هغه د کلي خلقو ته اشاره وکړه او ورونو ته یې غږ ورکړو، هغوي ټولو رامنډې کړې او د عثمان نه چاپېره ودرېدل، شاه جي د ډبي نه سر پورته کړو چې پکښې نوې جوړه شوې ګوډۍ پرته وه، د ډبي نه یې راوباسله او په غور یې ورته وکتل، اه څومره سپېره ښځه ده، هغه ووې، دا په دې ګوډۍ کښې ستنو ته وګوره، هۍ

بدبختـه مهره! هره ستن داسې ده لکـه د مهـر پـه بـدن کښې چړې، ټول ډېر حېرانه شول تر دې پورې چې د مهر پلار هم ساه راښکله، خبر ښځو ته هم ورسېدو، هغوي ډېرې زياتې خوشحاله شوې، پير صـېب د هغوي په مخکښې ګوډۍ وسوځوله، د دې نه پس پير صـېب تـلاوت وکړو او د مهر پـه مـخ يـې پـوک وهـه، ناسـتو خلقـو تـه يـې دعـا وکـړه او وې وئيـل د جينۍ نـه مـې بـدل واخسـتو او دا بـه بيـا واپـس نـۀ راځي، د مهر مـور د شـاه جي پـه پښـو پرېوتـه، لاس يـې ورلـه ښـکل کـړل او لـه سـترګو يـې غټـې غټـې اوښکې وبهېدلې.

کله چې شاه جي بهر تـه لاړو نو مـور يـې عثمـان تـه غـږ کړو چې راشـه او دا چائې پراټې يوسـه، هغـه بهـر د کليوالـو پـه ميـنځ کښـې ولاړ ؤ او هغـوي تـه يـې پخـې پخـې خبرې کولې او هغـوي ورتـه درنـاوے وئيلـو چې عثمـان بيـا ببرتـه راغلـو نـو مـور ورتـه د خيرنـو روپـو ګېډے ورکړو چې دا يوسه او شاه صېب تـه يـې ورکړه، په دې روپو خو غويے کېږي، عثمان مور تـه ووې، ولـې غـويے څۀ د مهر نـه لـوئے دے، مـور يـې ځـواب ورکړو، عثمان روپۍ واخستې او بهر ووتو، پير صېب يـې ډډې تـه کـړو او د خـوارۍ مـزدورۍ پېسـې يـې شـاه جـي تـه ورکـړې، هغـه واخسـتې او عثمـان تـه يـې ووې چې دا روپۍ به مې نۀ وې اخستې خو د دې نه بغېر جادو منتر نۀ ماتېږي.

بلـه ورځ سـهار مـړ شـو او د ګـور کفـن، مُـلا او نورو خرڅونو پوره کولو دپاره يـې پـلار زمـا نـه پـور روپۍ واخستې او بيـا د دې پـور ورکولـو دپـاره يـې غوايان خرڅ کړل.

نور بيا...

په تېر پسې | شپږمه برخه

بدل

شېر خان د کلي د يو کمزوري خان زوے ؤ چې د نورو ترېورانو سره د کلي د جائيداد شريک مالک وو او د خپلو ترېورانو په مخکښې ډېر بې اغېزې، بې مخه او کمزورے خان وو. بل اړخ ته د دهٔ ورونه او ورېرونه چاغ، وېښ، ګړندي او د ډلې پرې خلق وو. دوي به هر وخت په خپلو کښې سره لاس او ګرېوان وو. دهٔ چې به دا هر څهٔ ليدل او څهٔ به يې نهٔ شو کولے نو د دنيا دارۍ په ځائے يې په دينداري ګوتې پورې کړې، د طمانچې په ځائے تسبې په لاس کړې او د حجرې په ځائے يې جومات خوښ کړو، لوئے لوئي جامې به يې اغوستې وې او د دې دنيا د ارمانونو په ځائے يې د هاغه جهان د ارمانونو رژولو دپاره په مونځونو او اودسونو ځان بوخت کړے وو، په چا به يې نسوار بندول او چا ته به يې د چيلم نهٔ ښنلو تبليغ کولو، نهٔ به يې ډېرې خبرې کولې او نهٔ چا په خندا ليدلے ؤ، ترېو تندے او لويه لويه ږيره، لنډه دا چې ټوله سودا يې د هاغه جهان او پور وه، په دې کښې د دهٔ زوے شېر خان زلمے شو چې د ځوانۍ، ځوانو ولولو، خوبونو او ارمانونو نه ډک وو، دا ښکلے نولس کلن ځوان د بې کچه زور او غرور خاوند وو. شېر خان چې لا ډېر وړوکے ؤ نو هم پلار به يې څهٔ خيال نهٔ ساتلو، دهٔ هغه نه دا خپل کمزورے، مونځګزاره پلار خوښ ؤ او نهٔ يې د مور خبرې ته غوږ کېښودو، ورو ورو يې دواړه شاته کړل، مخه يې واخسته او خبره تر دې راورسېده چې اوس دواړو به د هغه خبره ډېره په غور اورېده.

د هغهٔ پلار هاغه هر څهٔ په هغهٔ کښې وليدل کوم چې خپله په هغه کښې نهٔ ؤ لکه د هغهٔ د خبرو کولو غوښ او پرېکړې، ونګ او ترنګ، د غرور نه ډکه ځواني، ښائسته مخ او ګډېدونکې پړکېدونکې سترګې، مور به ترېنه هم سترګې نهٔ ايستلې او د دهٔ خبرې به پرې ډېرې خوږې لګېدې، ځکه چې دا د هغهٔ د پلار د مړو مړو بې نمکه خبرو نه ډېرې بدلې، خوږې او اغېزمنه وې، مور پلار دواړه يې ځان ته کښېنول او د واک اختيار واګې يې ترلاسه کړې، د مور پلار نه زيات به هغه د کلي د ځوانانو ډېر خيال ساتلو، هغوي سره به ناست پاست وو، چائې ډوډۍ، ملاسته او ګرځېدل هر څهٔ به يې د هغوي سره وو، هغه په دې پوهېدو چې دې ځوانانو سره تړاؤ او تعلق څهٔ معنٰي لري او په دې هم

پوهېدو چې دوي زما دپاره څۀ کولے شي او یا زۀ د دوي نه څۀ کار اخستے شم.

د شېر خان تـرۀ ډېـر زر د خپـل ورارۀ پـه دې ټولـو خوبو پوهه شو، دلبر خان د کلي ډېر دبدبې والـه، زورور او ناتاري خان وو، هغـه پـه رنګ جوسـه ښکلے غـټ پـټ سړے ؤ خو سترګې یې لکه د هاتي نرۍ نرۍ وې، ډېر مېلمه دوسته وو او دېرې تـه یې د خلقو تګ راتګ ډېر زيات وو، په راشه درشه کښې ډېر خنده رويـه وو او چې وه به یې ليدې نو داسې په برق برق به يې وخندل چې هر څـۀ بـه يـې درنـه هېـر کـړل، د دې مينـه نـاک سـړي خپـل ملاګـرے ورور ډېر بدي شو ځکه چې هر وخت بـه يې دۀ ته دمرګ او هاغـه جهـان خبرې کـولې، هـيڅ يـو ښـۀ سـړي باندې دا خبرې هر وخت ښې نۀ لګې او بيا نو په دلبر خان غوندې سړي باندې خو ډېرې بدې لګې. هغـه بـه دا ګڼل چې دا زما ورور خبرې د کينې، بدنيتۍ او تنګ نظرۍ نه ډکې دي او دا ماته ځکه کوي چې غل مې کړي او د ژوند د کاره کسبه مې وباسي، يو ورور د کلي منلے شوے خان او بل ورور منلے شوے مُلا وو. دلبر خان به خپل وخت په ښکارونو، ټنګ ټکور او مستو خوشحالو کښې تېرولـو او ورور به يې په مونځونو او دسونو کښې بوخت وو، د نېکۍ او بزرګۍ خبرې بـه يـې کـولې خـو عمـل کـم، دا د دواړو د ژوند د خپل خپل ډګر يو مناسبت جوړښت وو او ژوند تر هاغه وخته پورې په قرار سره تېرېدو ر څو چې د دوي تربور او د نـزدې کلـي خـان قربـان د عمـر قبـد سـزا تېرولو نه پـس خپـل کلي تـه نـۀ ؤ راغلے. قربـان خـان ډېـر بدنام او تورزن جګړه مـار سـړے وو او د خپلـې سرزورۍ او زړورتيـا لـه کبلـه پـه ټـول کلي کښـې مشـهور ؤ، د دې سره سره په ورکړه راکړه او تړاو تعلق کښې ډېر ابغ نبغ، ايمان دار او سپين نيتـه سـړے ؤ. قربـان خـان خپـل تـرۀ د دلبر خان پلار په يو جګړه کښـې پـه پښـه ويشـتے ؤ، تـرۀ هغه وبخښلو خو پښتو وه، د هغـه د پـلار د وينـې بهېـدو بدل په وينه بهولو پاتې وو.

قربان خان چې د شلو کالو جېل تېرولو نه پس کلي تـه راغے نو دا خبره يې پـه ککرۍ کښې وه چې ما خو شـل کالـه جېـل کـټ کـړو او اوس زۀ بې ګنـاه يـم، ټوپـک طمانچـه يـې اېښودي وو او لکه د کلي د نورو روغو او بې دښمنه خلقو پـه شانې به ډاډه او لا پـروا پـه پولو پټو ګرځېدو. خلقو سره بـه ناست پاست وو او خلقو به هم ورسره ډېر د زړۀ له کومې راشـه درشـه کـول، اوږد جېـل پکښـې ډېـر بدلونونـه راوستي وو، هاغه پخوانۍ سرزوري او ناتاره خويونه يې بدل شوي وو او خلقو سره يې مينه او ورورولي سېوا شوې وه، خلقو بـه دۀ تـه د مېړني او اتل په سترګه کتل.

د قربان خان د جېل نـه د راتـګ سره د دلبـر خـان پـه دېره باندې ډېره بده اغېزه وشوه، دلته د خلقو تګ راتګ په کمېدو شـو او هلتـه ګڼه ګوڼه پـه زياتېدو شـوه، دلتـه غـوړ زيـړ تـالي، ګـډان او چرګـان او هلتـه سـاده سـوده يوسـتوې ډوډۍ، دلتـه د خرڅونو، ښکارونو او نوکرانـو دبدبه او هلته سادګي، خلوص او برکت. دا هر څۀ په دلبر خان نۀ ځائېدو چې خرڅې دې زۀ کوم او بر برکت دې د قربان خان وي، دې وختونو او حالاتو د دلبر خان بدنيتي او کينه د دښمنۍ تر ځايه ورسوله.

اوس شېر خان را رسېدلے ځوان ؤ چې ځوان يې د بې کچه ولولو، مستۍ او غرور نه ډکه وه، دلبر خـان چې بـه د هغـۀ ايـره جنو اسماني رنګـه سـترګو تـه وکتـل نـو وبـه بوږنېدو، د شپې چې به ځملاستو نو د شېر خان د حجرې له لـورې بـه يـې د خندا، مستۍ او ډول سُرنا اوازونـه تـر غوږو کېدل او دغسې خپل عمر خوړلے او رنځ زېلے ټوخے هم چې د خپلې کمزورۍ او ځوانۍ دواړو انګېرنـه بـه يـې ورته کوله، هغه به په خپله طمانچه لاس کېښودو او خپل کشر زوے چې د پنځو زامنو پـلار وو، راپـه ياد کـړو او وه به يې وئيل دلاوره بچيه! زمـا نـه پـس بـه تـۀ د دې کلي خان يې او د داسې کولو دپاره دې زۀ خپل سر ولې ور نـۀ کړم.

چې سهار شو نو دلبر خان خپل ورارهٔ راوغوښتو چې ورسره غرمنۍ وکړي او د ډالۍ په توګه ورله طمانچه ورکړي، د يو پښتون سړي دپاره د دې نه بل څهٔ لوئے نهٔ شي کېدے، دې سره شېر خان ډېر خوشحاله شو، ترهٔ هغه سره ټوقې ټقالې وکړې او ځان سره برابره رتبه يې ورکړه، دې سره د شېر خان په زړهٔ کښې د ترهٔ دپاره ډېره مينه او درناوې وځائېدو ځکه چې داسې مينه هغه سره چرې خپل مونځ ګزاره پلار هم نهٔ وه کړې. ترهٔ په شېر خان او د هغهٔ په ملګرو باندې بې دريغه خرڅونه کول شروع کړل، سهار ماښام غوړې شکرې، چرګان ګډان او ورسره خپلو دښمنانو ته کنځلې او سپکې سپورې، شېر خان يې د کلو په ټولو غټو غټو خانانو وپېژندو، ځان سره به يې تر لرې لرې ښکارونو له بوتلو، د هغهٔ په تېروتنو به يې مُسکے کېدو او د هغهٔ په ټوقو به يې خندل، د زوے شانې سلوک به يې ورسره کولو او خبرې ته به يې لکه د دوست غوندې غوږ کېښودو. د هغهٔ د ډوډۍ او ارام خيال به يې ساتلو، هاغه هر څهٔ دهٔ د هغه دپاره کول چې په څهٔ دے ځان ته رانزدې کړي، دلبر خان په دې کښې بريالے شو او شېر خان ورو ورو خپل عمر هېر کړو او ترهٔ سره يې د دوستانو هسې خبرې شروع کړې.

کله چې دلبر خان په دې خبره باندې ډاډه شو چې دا زما ورارهٔ اوس په ما باندې باوري دے نو د خپل نيکهٔ قيصه يې ورته تېره کړه، د هغهٔ د خانۍ، ښهٔ سړيتوب، ښو او نېکو خويونو ډېلګې يې ورکړې، په خبرو خبرو کښې يې شېر خان د خپل نيکهٔ په رنګ ورنګولو. دلبر خان پوهه شو چې خبره د شېر خان مغزو ته برابر پربوته نو ورو غوندې يې ورته ووې چې قربان خان ولې په هغه ډز کړے ؤ، دې خبرې کار وکړو او شېر خان ډېر سوخت شو.

دلبر خان په جامو کښې نهٔ ځائېدو، شېر خان سترګې برندې کړې او وې وئيل، زما خو دا خيال ؤ چې دا ګنې يو تېروتنه وه چې د قربان خان نه شوې وه او نو مونږ به دې ته نور څهٔ وئيل، خپلې پښې اوبو کښې کولو دپاره دا ښه بهانه وه، هاغه وخت دا زمونږ دپاره ډېره مناسب وه، ځکه چې پلار دې بې ځواکه ؤ او زهٔ لا وړوکے وم، شېر خان له ملامتې شونډې چينګې کړې او ترهٔ ته يې مخ راوګرځولو او په تاؤ سره يې ووې: دومره يرندوکے يې چې د خپل بدل واخلې، دلبر خان په خندا شو، د هغهٔ نه يې لاس راتاؤ کړل او ګويانه شو: زهٔ به درسره يم زويه! او د کېزاز کلے به درله په ډالۍ کښې درکوم. زهٔ (شېر خان) به درته وښايم چې زهٔ وېرېدو والا نهٔ يم او په توندۍ سره بهر ته ووتو.

شېر خان ټوله شپه ويښ ؤ او د خپل هلک ملګري، دکېزاز د کلي د امدن او خپل نيکهٔ په حقله يې سوچونه او اندونه کول او په خوا کښې يې پرته خپله ځوانه ناوې ښځه هېره وه. دا د ژمي يوه درنه، يخه او ورنده شپه وه او قربان خان په خپله حجره کښې د اور په غاړه ناست ؤ، په ايرو کښې يې چڅچړے وهلو او خپلو باغوانانو ته يې قيصې کولې، ځواني څهٔ زبردست شے دے، زهٔ چې ځوان وم نو ما به دا ګڼل چې دا ټوله دنيا زما د پښو د لاندې ده، د چا دپاره زما خبره نهٔ منل د ژوند نه لاس وينځل وو، يو ماښام زنګي زما سره خبرې واړولې او ما د هغهٔ د وژلو کلکه اراده وکړه، زهٔ د هغهٔ وژلو پسې لاړم خو وروستو معلومه شوه چې د زنګي په ځائے مې خپل خوږ ترهٔ ويشتے دے، دا چې مې واوربدل نو دم مې وختو ځکه چې دا خو خپل ځان ويشتل ؤ، خو ترهٔ مې زهٔ وبخښلم، څهٔ وخت پس زنګي چا مړ کړو او تور په ما ولګېدو او د هغهٔ ورور په ما د هغهٔ د وژلو تور پورې کړو، جج ماته شل کاله سزا واوروله ځکه چې ما زنګي ته په ډک بازار کښې د مرګ ګواښ کړے ؤ او خلقو ته معلومه وه چې زهٔ د يوې ژبې سړے يم نو ځکه زهٔ جج تورن کړم او د شلو کالو دپاره يې زندان ته ولېږلم، خو زهٔ ببخي ستومانه نهٔ يم ځکه چې ما څهٔ ورانې ورکې کړې وې د هغې سزا ما د زنګي د وژلو د ګناه په نوم پوره کړه.

"خان!" ګلاب ووې "ښه شوه ته خو بچ شوې کنه"، قربان خان مُسکے شو او وې وئیل "نه، د دې هر څه ارزښت بس یو مرګ ادا کولے شي او دا به زه په زړه وانه خلم کۀ چرې دا سې وشي..." او په دې کښې دوه مېلمانۀ رادننه شول، هغوي سره ټوپکې وې، قربان خان ورته وکتل او مُسکے شو، "دوستانو تاسو د کوم ځایه راغلئ"، "د پتیا کلي نه خان"، ملېمنو ځواب ورکړو، یو ګړندے نظر یې واچولو او یو خواته په ګوټ کښې غلي کښېناستل.

ټول باغوانان وار په وار د حجرې نه لاړل، په اخر کښې قربان خان پاڅېدو، وې خندل او مسافرو ته یې ووې چې "زۀ ستاسو دپاره ډوډۍ راوړم".

څۀ شېبه پسته قربان خان ډوډۍ په لاس بې وبرې د ډېر سپین نیت سره حجرې ته راغے، وې خندل او مسافرو ته یې ووې "د هر چا خپله خپله برخه ده" او په دې کښې یو مسافر ټوپک راپورته کړو او قربان خان یې وویشتو او بیا ورپسې بل مسافر ډز وکړو، لوښي او ډوډۍ تس نس او قربان خان په وینو کښې لت پت یخ پربوت.

مېلمانۀ په تېښته بهر ته ووتل او په یوه منډه یې ځانونه په کښتو او پولو پټو هاغه ځائے ته ورسول چرته چې شېر خان پټ ناست ؤ، دلته نه په اسونو سوارۀ شول او د پښتو، بدل او غرور د انګېرنې او اندونو سره لاړل.

په بل سبا شېر خان کلي ته راغے چې د ترۀ په جنازه کښې شرکت وکړي، هم په دې دوران کښې دلبر خان نبغ د مړي ورور له لاړو او په سوګند یې ورته ووې چې دا مړے شېر خان کړے دے، دغسې هغه خپل پلان پلې کړو چې یو مړ شو، بل به په سولۍ شي او دغسې زما زوے دلاور ته به د سبا دپاره لار هواره شي.

شېر خان ځوارلس کاله بندي شو، چې کلي ته راغے نو اوس د هغۀ غرور، زړورتیا او زور لا زیات شوي وو.

دلبر خان د هغۀ دروند هرکلے وکړو او شېر خان هم ډېر په روڼ تندي واخستو ځکه چې هغه خپله غصه او کرکه د ترۀ نه پټ ساتل غوښتل. شېر خان په دې ټول پلان پوره پوره رسېدلے ؤ چې دا هر څۀ زما ترۀ ماسره ولې وکړه او د دې شاته نور څۀ پلانونه پراته دي، څو ورځې وروستو شېر خان ترۀ له ورغے او د هغۀ نه یې د کېزاز د اخستو غوښتنه وکړه ځکه چې هغه قربان ووژلو او د خپلي کورنۍ عزت یې وګټلو. دلبر خان چې دا خبره واورېده نو د غصې نه تک شین شو او غاښونه یې وچیچل، "د څۀ کلے دا خو تا خپل بدل اخستے دے او خپله پښتو دې ګټلې ده، زۀ ولې وچ په وچه جائېداد درکړم او ځان تربورانو ته رااوپرځووم" هغه چورلټ انکار وکړو، شېر خان هغه ته ډېر په بد غزبه سترګو وکتل او وې وئیل "تا خو په ما باندې خپل ترۀ وژلے دے او اوس ته ماته دا زمکه نۀ راکوې" دلبر خان په طمانچه لاس کېښودو او وې وئیل چې "تا خو زما ورور وژلے دے او د دې په بدل کښې زۀ تاته کلے درکړم، شېره! تۀ خو اوس ډېر هوښیار شوے یې خو زما هم عقل سر ته راغلے دے، زۀ اوس هاغه د ځوانۍ د وخت تېروتنې په دې زوړ عمر نۀ شم کولے، ورارۀ تاته نۀ ده معلومه چې پښتون خپل سر ورکولو ته غاړه ږدي خو خپله ښځه او جائېداد چاته نۀ ورکوي".

شېر خان چې په دې پوهه شو چې ترۀ اوس ماته د کېزاز کلے نۀ راکوي نو د هغۀ د وژلو بنا یې وکړه، د دلبر خان لاس په طمانچه پاتې شو او وویشتلے شو. شېر خان د مخکښې په شان بیا یاغي شو، په غېره کښې چرته په یو ورکوټي کلي کښې اوسېدو چې د ژوند وختونه یې ډېر خراب او کړاک وو، وخت تېرېدو سره یې زړۀ مات شو، مستي او غرور یې په ختمېدو شو او لکه د قربان خان غونډې عاجزي او ټیکاو پکښې راغلو. اوس د قربان خان زوے رارسېدلے ؤ چې لکه د شېر خان د غرور او مستۍ نه ډک ؤ، کېدے شي چې یو ورځ دواړه د یو بل سره مخامخ شي یا یو بل او یا دواړه سره مړۀ شي.

نور بیا

په تېر پسې — اوومه برخه

سیاست

د پښتنو سیاست ستاسو (پېرنګي) غوندې د واک، دولت، لالچ او حرص نه چاپېره ګرځي، د دهٔ په رګونو او کېږي، کښې ستاسو د هغې نه زیاتې تېزي او تودې وینې او لا د خونکارۍ نه ډکو اندونو د دهٔ سیاست ډېر ژوندے او چټک کړے دے، سیاست نن هغه څهٔ کوي کوم چې به مذهب پنځهٔ سوه کاله مخکښې کول. دا دواړه ټولوالي یا اداري دهٔ په خپله جوړې کړې دي او په خپلو لاسو یې خپل ځان ښکېل کړے دے، هر سړے به یا واکمن وي او یا د واک لاندې، دربمه څهٔ لاره نشته د دې نه سر بېره چې شاعر وي او یا لېونے.

دا خبره د نمر غوندې روښانه ده چې هر یو پښتون په ځان ستر سکندر دے او غواړي چې دنیا یې ومني، بله دا چې تربور د تربور سره، ورور د ورور سره تر دې پورې چې زوے د پلار سره په دوامداره توګه لاس او ګرېوان دي، د پښتنو ټول یاد او تاریخ د دې پېښو نه ډک پروت دے او هم دا سبب دے چې دے یو بریالے ملت یاد نهٔ شو ځکه چې په هر یو کور کښې سکندر دے، خپل کور سوزولو ته تیار دے خو دې ته غاړه نهٔ ږدي چې خپل ورور بریالے او واکمن ووینې.

د دهٔ غال پروره خوي، کړاک او ناتاره پنځ او ژوره ناپوهي د دهٔ د ژوند او خوځښت سامان دے، کهٔ دے د دهلي واکمن نهٔ شي جوړېدے نو بیا د دهلي نه کرکه کوي او خپلې دوه قلبي زمکې سره مینه کوي، ځکه چې دے په دې کښې خپلواکه او پرانستې وي او ددې نه کرکه کوي چې خپله خپلواکي او ازادي دلاسه ورکړي. دے رښتینې اولسواکه او جمهوریت پسنده دے، دے دا ګڼي چې زهٔ د چا نه کم نهٔ یم تر دې پورې چې خپل ځان د خپل پلار برابر بولي او دومره بې سوله دے چې دا سیالي خپلې ښځې سره هم کوي، د دې دپاره دا په خپل پېغلتوب کښې او دے په زوړ عمر د دې ارزښت ادا کوي.

دے په دې رنځ اخته دے چې په څهٔ چل ول او چالاکي یې نهٔ ده زده او نهٔ ځان او نهٔ خپل اندونه په بشپړه توګه کوي او یا کوتک رااخلي، اغونځې او ارمانونه غټ غټ لرې خو زغم نهٔ لري نو لا ځوان وي چې سر یې خوړلے وي، د لوئې زړهٔ خاوند دے خو کېږي یې ورکوټي ده نو ځکه ښهٔ کوربه او زړهٔ پورې دوست دے، ډاکمار دے ځکه چې په خېټه اوږے دے خو غرور یې به کچه دے.

خېرات خوښوي او سر تاوان اخلي، ځکه چې انسان دے څهٔ چینجے نهٔ دے، د دهٔ نه د خپلې ملالې ښځې شلېدلې جامې او د خپلو بچو اوږې سترګې نهٔ هېرېږي، ټوپک رااخلي، بربت تاو کړي او د دوه ګزه جامو او چک ډوډۍ دپاره د مرګ کومې ته ورننوځي.

کله چې چم ګاونډ او ټولنه د هغهٔ او د هغهٔ د بچو بې وزلي ته پام نهٔ کوي نو بیا د ے هر څهٔ د پښو لاندې کوي او چې سیاسي اډانه د کرياب او درياب په تاد ولاړه وي نو بیا دے د دې نه سرغړونه کوي.

زما د دهٔ دا خوبي ډېره خوښه ده چې غلا کوي خو خبر ته لاس نهٔ نیسي، دے د خدائے او بنده قهر ته به مخ ونیسي خو د بې وزلي او غریبۍ شرم زغملو ته تیار نهٔ دے، دے به د برمته شوي بیوپاري وېرېدونکو سترګو ته وکتے شي خو د خپلې اورې ښځې او لوڅ لغړ بچو او د هغوي نیمګړو ارمانونو ته نهٔ شي کتلے. دا به مې بدې نهٔ شي کهٔ یو سړے د ډاکې په تور په سولۍ کړے شي خو دا مې ډېر د زړهٔ نه بدې شي چې یو سړے کنډول په لاس په لارو کوڅو کښې خبر غواړي. د پښتون غلا خوښه وي خو د ګداګرۍ نه کرکه کوي، دا نو ولې زهٔ د پښتون سره مینه کوم ګو چې کپرۍ یې وره او زړهٔ یې غټ دے، دهٔ ته خپل سر ماتول اسان دي خو ټيټول يې ډېر ګران دي، اګر چې په ننني پرمختللي دور کښې دې کار ډېر رواج موندلے دے.

د سلو کالو په دوره کښې پېرنګيانو دا پښتون په ډېرو بدو بدو او ورانو اخته کړو، د دهٔ پير، فقير، مُلا او خان یې خپل ملګري کړل، تش په نوم ديني بزرګان او پوهان څوک چې د دې پښتون لارښود او مذهبي مشران وو، په خرڅون واخستل او دوي ته یې د اولس او ملت د بېلارې توب دنده ورپه غاړه کړه، د څهٔ وخت دپاره د پېرنګي دې چل هنر کار وکړو.

چې تاسو ته د پېرنګي سوچه خبره دروښايم د دې دپاره زهٔ تاسو ته د تيراه د سيمې يو قيصه کوم، تيراه د اپريدو ټاټوبے دے چې ډول ډول قیصې یې مشهورې دي.

د قبائلو خلق يو ژوندي، خوندوره، رنګينه او ګرځنده ننداره ده، يو داسې ننداره چې خيالي رنګ نهٔ اخلي او نهٔ يې مصنوعي رڼاګانې روښانه کولے شي، زهٔ تاسو ته د دې خلقو يو رښتيني قيصه تېرول غواړم.

تيراه د سني مسلمانانو يوه خوره وره، ښېداره سيمه ده چې شيعه مسلمان پکښې هم ژوند کوي، د مسلمانانو دا ټولګے هم ډېر ښېداره او سوچ لرونکي خلق دي، دا دواړه ډلې خلق په وينه او ښښت نږه اپريدي دي، دوي د هند او افغانستان ترمنځه اوسي او هم له دې کبله مدام د ځوړ او کړاونو سره مخامخ وي، کله چې امان الله خان خپله د پښتو شمله ښغه کړه او د پښتون هسې لاره يې خپله کړه نو دا په پېرنګي ښه ونهٔ لګېده او امان الله خان له د انګلستان په سفر ؤ چې پېرنګيانو ورته د سرو او سپينو زرو په زور افغانستان کښې اور ولګولو.

د سنيانو نه شيعه ګان زيات ښېداره وو او ملا يې وترله چې د امان الله خان مرسته وکړي او مېدان ته راووځي او هم دغسې سني مُلايانو خپلې سينې وډبولې چې دا سړے به راته نور واک نهٔ کوي، دلته دا خبره د يادولو وړ ده چې خان د لوئے زړهٔ او پراخه سينې خاوند ؤ او د چا په مذهبي چارو کښې يې ګوتې نهٔ وهلې.

رېرور او د پټکو خاوندان راپاڅېدل چې د ځوان باچا د غېر اسلامي او بې پښتو کړنو مخنيوے وکړي، په درنګ کښې اړے ګړے جوړ شو او د باچا سره سره د شيعه ګانو خرونج ته هم ښه زور ورکړے شو چې دا خلق د حضرت عثمان او د پېغمبر زړهٔ پورې زوم وژونکي دي، تيراه سره خوا کښې په سمه سيمه کښې د حضرت عثمان ملاتړي اوسېدل او دا د شيعه ګانو دلاسه د حضرت عثمان د شهادت خبره تر هغوي هم ورسولے شوه. مُلايانو دا فتوئ ورکړه چې د شيعه ګانو وژنه کار خېر دے او چا چې شيعه مړ کړو نو هغه به نېغ جنت ته ځي، هر چا ټوپک راپه غاړه کړو او د شيعه ګانو په ښکار پسې پره شول.

د شيعه ګانو د وژلو نه سربېره د هغوي مالونه، کښتونه او باغونه هم چور تالان کړے شول او دا چې د سوونو کالو د چنار زړې ونې هم ووهلے شوې، ټوله دره يې په ډاندار واړوله، دا خلق دومره وزپلے شول چې د باچا څهٔ ملاتړ وکړے شي.

شیعه ګان د خپلې پوهې او سول په بدل کښې د خپلو وینو او اوښکو سره تر غاړه وتل او باچا خپل واک او تخت دلاسه ورکړل، د خپلې خپلواکۍ د ساتلو په لار کښې امان الله خان باچاهي دلاسه ورکړه او شیعه ګانو خپل مالونه، کښتونه، باغونه، سرونه او بچي د لاسه ورکړل ځکه چې د باچا مرستیال او ملګري وو.

دا زۀ په تاسو پرېږدم چې د دې چړاو، لوټمار او الغاؤ تلغاؤ ګټې چاته ورسېدې؟

د قبائلو په زرهاؤ قیصو کښې دا یوه قیصه ده چې ټکي په ټکي رښتیا ده، کېدے شي چې ځنې سنیانو ته دا نۀ وي معلومه چې دوي چا راپارولي وو خو هر شیعه ته دا جوته ده چې په مونږ ګزار چا کړے دے. ځنې پښتانۀ د دې جوګه نۀ کړے شول چې امان الله خان بچ کړي خو په دې پوهېدل چې دوي هغه ولې بچ نۀ کړے شو.

د برټش انډیا د سیاسي چارو د اداري ټول زور په دې باندې ؤ چې د خیبر باتورانو ته د ټپوس او کارغۀ خویونه ورکړي، واړۀ او نامعلومه خلق یې په چل هنر او لالچ راپورته کړل او مهم خلق یې ترېنه جوړ کړل، داسې ډوډیمار او چاپلوس چې مهم هم وي او اغېزمن هم، د قبائلو اغېزمنه خلق یا خانان دي او یا مُلایان، یو د دې جهان ډنډه مار او بل د هغه جهان.

د هند د سیاسي چارو چلونکو د دغو مُلایانو روزنه څۀ په داسې ډول وکړه او داسې پاکې ارتې برتې خلقې یې ورته په غاړه کړې چې پکښې سوچه د خدائے خلیفه برېښېدو خو په رښتیا معنو کښې یې هغه دا وه چې دا نور خلق هم د ځان غونډې د پېرنګي غلامان کړي او د خپلواکۍ او غرور ولوله پکښې وچکوي. د دې ساده ساده خلقو د خدائے سره بې ساري مینه، د ورور نه د ورور په کرکه او خړونج واړولے شوه. دا د خدائے نه وېرېدونکي خلق او د دوي سپېځلي ګروهه یې داسې وکاروله چې دوي یې په بډو رشوتونو او دروغو راواړول.

پېرنګے بریالے شو، پښتون په خپلو کښې د یو بل په وینو بهېولو کښې داسې بوخت شو چې بل هر کار کول ترېنه هېر شو، د پېرنګي تخت خوندي شو او د پښتنو د ژوند رڼا په تتبدو شوه.

په دې وختونو کښې ناڅاپه یو اوښتون راغے، په دغې بدلون باندې د ځان پوهولو دپاره دا ارزښتمنه ده چې مونږه د قبائلي سیمې نه بهر ته په سمه کښې چې د اېن ډبلیو اېف پي په نوم سره یادېږي، لاړ شو، دلته د پېښور درې شتمنې سیمې په یو وړوکي کلي کښې یو خدائي خدمتګار وزېږېدو.

هغه د دنګې لوړې، ښکلې او شین سترګې مور او د غټ پټ زوړ خان پنځم اولاد ؤ، د هغه د پلار چاسره هیڅ دښمني تربګني نۀ وه او دا د یو پښتون سړي دپاره ډېره هېښنده خبره ده ځکه چې هغه خپل ټول دښمنان بخښلي وو. بهرام خان رښتینے سړے ؤ او په دروغو وئیلو نۀ پوهېدو، د هغۀ پېرنګیان خوښ ؤ خو د یو پېرنګي نوم ورته هم یاد نۀ وو، د سورلۍ مړنے نۀ ؤ خو اسونه یې خوښ وو، هغه د خپلې تېروتنې منونکے هم ؤ او ملامته هم، هغه بې کچه رښتونے ؤ نو ځکه خلقو ورسره مینه کوله.

بهرام خان خوشحاله ژوند تېرولو او د ژوند د وروستیو وختونو پورې د کرکیلې کسب کښې بوخت ؤ، دوه لونه یې واده کړې وې او مشر زوے یې پوځ کښې د لندن کالج نه کپتن برتي شوے ؤ، دوېم زوے یې په پوځ کښې د کمېسون اختو نه منکر شو او د زمیدارۍ او دین په کارونو کښې بوخت شو. بهرام خان د زوے په دې کړنو او خویونو نۀ پوهېدو نو لاس یې ترېنه واخستو، په مور ډېر ګران ؤ ځکه چې د مور پلار کشر اولاد ؤ، د خوي بوي نه قرار او ساهو ؤ او په ناسته پاسته او اغوستنه کښې پاک سپېځلے ؤ، په ونه دنګ لوړ ؤ، په پلار ډېر مئین ؤ او د څۀ کار کولو دپاره به ورسره تللے دلیل ؤ. پلار به د هغۀ هر څۀ بخښل تر دې پورې چې په

پوځ کښې د کمپسون نۀ اخستو خبره يې هم په زړۀ وانۀ خسته، په هره خبره کښې به مور د هغۀ په شا ولاړه وه او دا چې مور او زوے دواړه د پلار نه زيات د يو بل په خبره باندې پوهېدل او چې څۀ به هغې وئيل نو هغه به کېدل، پلار هغه ته د اوسېدو دپاره کلے ورکړو او دا اختيار يې ورکړو چې د خپلې خوښې وادۀ وکړي، د هغه دا خيال ؤ چې داسې کولو سره به هغه دا خپل هېښنده خويونه او اندونه پرېږدي.

هغه د يو خانداني پېغلې سره وادۀ وکړو چې په رنګ جوسه ښکلې او په خوي خصلت بې ساري وه، د خپلې خوښې د وادۀ کولو سره هم د هغه په اندونو، خيالونو او سرګردانه ګرځېدو کښې څۀ بدلون رانۀ غلو، په خپلو دواړو زامنو ډېر مئين وو او د انغري په غاړه چې به کښېناستو نو په لوبو لوبو کښې به په سوچونو او اندونو کښې ورک شو. د هغه ښځه د دې اندونو نه خبره وه او کرکه به يې ترېنه کوله، د هرې مېرمن غوندې هغې هم غوښتل چې د خاوند هر څۀ د خپلې ولقې لاندې راولي، دا ښځه د خپل سړي د دې پلانونو نه اګاه وه او په دې پوهېده چې د دې په سبب به زۀ د خپل سړي نه هېره شم او هغه د ماشومانو سره د انغري په غاړه لوبې به هم پاتې نۀ شي.

خو هغه ډېره زر مړه شوه او هغه د ډېرې اوږدې چوپتيا او وېرې ترخې ماتېدل يې ونۀ ليدل چې د څۀ انګېره به هغې ته کېده، د مرګ په وخت د هغې عمر له پنځۀ ويشت کاله نۀ ؤ او د وادۀ په سور شال کښې خاورو ته وسپارلے شوه، هغې دوه ماشومان هلکان شاته پرېښودل چې د بې اثره کېدو وېره يې په سترګو کښې غړېده، دوي خو مرګ وليدو خو په دې پوهه نۀ شول چې مرګ څۀ ته وايي.

د لام په وړومبو ورځو کښې برتانوي حکومت د پرمختګ تش په نوم ژمنې کړې وې خو په اخر کښې يې د ولګې وبا راوړه، په دې وختونو کښې د عبدالغفار خان بې ارامي لا نوره زياته شوه، هغه خپل بچي خپلې بوډۍ مور ته ورپه غاړه کړل او د خپلو غمونو ډېرلو دپاره يې د خلقو په کار خدمت کښې ځان بوخت کړو.

هغه د خپل ژوند دپاره کسب ومونډو، د خلقو سره د مينې کولو کسب، هغه په دې خبره ورسېدو چې د پښتنو يوون، زده کړه، ښه پورنه او تنظيم ډېر ارزښتمن دے، د دې دپاره يې پښتنو سره خبرې اترې شروع کړې چې دغسې د دوي پام د دوي د کړاونو، بدو ورځو، وروستو پاتې کېدو او جهالت پلۀ ته راواوړي. هغه دا هڅه وکړه چې پښتانۀ سوچ کولو ته ښکېل کړي او په دې کښې بريالے شو، په اوله کښې هغه د هشنغر خانان په يو جمات کښې راغونډ کړل او ځان يې د هغوي باچا کړو، د دې غونډې خبر چې حکومت ته ورسېدو نو د پېرنګي واک ځائے استازو خپل خود د لاسه ورکړو. اسستنټ کمشنر د پوځ او توپو سره راغے او د کلي نه يې ګېره تاو کړه، ټول کلے يې به وسلې کړو او په کلي باندې پنځۀ شپېتۀ زره روپۍ جرمانه ولګوله، کمشنر صېب خلقو ته په ماته ګوډه پښتو کښې وينا وکړه او هغوي يې د پېرنګي د زور او دبدبې نه خبر کړل، د پنځۀ شپېتو زرو روپو په بدل کښې يې د کلي شپېتۀ مشران د ځان سره بوتلل او څرګندونه يې وکړه چې دا مشران به تر هاغه وخت پورې بندي وي چې تر څو پورې تاسو دا تاوان او جرمانه نۀ وي ادا کړي. په دې مشرانو کښې يو بهرام خان هم ؤ چې دغه وخت د هغه عمر پنځۀ اويا کاله او د پېرنګيانو وتلے مرستيال ؤ. دا نور کسان هم ډېر قرار او هوسا خلق وو، په وړومبي ځل دوي ته د خپلې غلامۍ انګېرنه وشوه، پښتانۀ وو نو د خبرې څۀ سپيناوے يې ونۀ کړو خو دومره سوخت اخستي وو چې څۀ کولو ته يې هم چمتو وو، په چيچلو غاښو يې پېرنګي ته ووې چې تۀ مونږ ياغي بولې نو ياغي صحيح او نو اوس به مونږه او تاسو د يو بل سره جوړ شو، تۀ هم د بدو نه بد کوه او مونږ به هم ووينې چې څۀ کوو.

نور بيا

په تېر پسې — اخري برخه

عبدالغفار خان په لړ څۀ کښې بچ شو، دې پېښې هغه ته د باچا خان خطاب ورکړو چې پښتانۀ يې هم په دې نوم سره پېژني، وېرندويه خو کېدے نۀ شو بلکې دې نوم سره هغه نور زړور شو، دې هغه له بې ساري ملگري او نۀ ماتېدونکې ولوله ورکړه، تر دې پورې چې زوړ بهرام خان هم پېرنگيانو ته بد رد وئيل شروع کړل او خپل زوي سره يې مينه پېدا شوه چې دے څنگه د پېرنگيانو په سر سور دے. باچا خان يو مدرسه پرانسته او د پښتنو د خوروني دپاره د اصلاح الافاغنه په نوم سازمان جوړ کړو. د دې سازمان مقصد بېخي غېر سياسي او خالص ټولنيز اصلاح کونکے وو، بيا هم هغه بندي کړے شو او د درېو کالو سخته سزا ورکړے شوه، کله چې هغۀ واکمنو ته ووې چې زۀ خو خلقو ته درس ورکوم او درس ورکول خو څۀ جرم نۀ دے البته دا خو د سرکار سره مدد کول دي نو سرکار ورته ځواب ورکړو چې هو، دا خبره سمه ده خو دا ژمنه به څوک کوي چې دا سازمان به سبا سرکار ته څۀ ستونزه نۀ پېدا کوي؟ تاسو په ما باندې باور وکړئ چې دا سې به نۀ کېږي. ځواب راغے چې نۀ، تۀ بخښنه وغواړه او دا ژمنه وکړه چې بيا به دا سې نۀ کوم نو دا دے ازاد شوې، دا ژمنه چې زۀ دې د خپلو خلقو سره مينه پرېږدم او د هغوي د خدمت کولو نه لاس واخلم؟ باچا خان په ډېر سوخت سره پوښتنه وکړه، ما خو په مشن سکول کښې زده کړه کړې وه او هلته چې مې څۀ ستاسو خبر ښېگړې په حقله اورېدلي وو هغه خو يو تش خيال ؤ، پېرنگي زياته کړه او باچا خان ته يې په ډانگ پوهنه ژبه ووې چې دا خدمت نۀ دے دا بغاوت دے او دغسې باچا خان ته د درېو کالو د سخت زندان سزا ورکړے شوله. د دې په بدل کښې مخې کال ته هاغه ټولو چاروا کو ته څوک چې د دې هر څۀ برخه وال وو، لوړې چوکۍ او اسانتياگانې ورکړے شوې.

ما د باچا خان لړه اوږده خاکه رانسکله ځکه چې هغه د پښتنو د سياست رښتوني څېره ده ولې چې پښتانۀ هغه پېژني او هغه پښتانۀ پېژني او تۀ په دې دواړو کښې يو هم نۀ شې پېژندے تر څو پورې چې تۀ په خپله پښتون نۀ يې.

په دې وخت کښې چې باچا خان په جېل کښې ؤ سکولونه يو مخې غوړېدل، خلق چټک او منظم وو، د درېو کالو جېل هغه ښه زېلے ؤ خو د هغۀ اراده لکه د

او سپني هسې کلکه وه، د جبل ځوړ او کړاو د هغهٔ په سترګو کښې غرور، کلک توغل او يخوبې پېدا کړے ؤ، هغهٔ د خپلو بې موره زامنو نه غېبر تاو کړه او د ځان سره يې راجوخت کړل. بهرام خان ډېر ښهٔ چرت کښې ؤ، حجرې تـه د راتلونکـو مېلمنـو دارومـدار يـې کولـو او ورسره به يې پېرنګيانو ته څو سپکې سپورې هم کولې. د باچا خان د ليدو او هرکلي دپاره په زرګونو خلق رامات وو، ځوانانو به هغهٔ ته په ارماني سترګو کتل او پېغلو به د هغهٔ د درناوي سندرې وئيلې، پښتنو تـه پـه لاسـو يـو غټ باغي راغلے ؤ، دې جنګيالي ملت اخر خپـل لاربښـود وموندو او دا مهرباني پېرنګي په خپله د ځان سره وکړه.

پېرنګي ډېر سوخت وو چې ګوره دا خړ پړ پښتـانهٔ څومره د دې سړي نه اغېزمن دي، د دې نه مخکښې چې د دې پښتنو خود سر ته راولو، دا غټ پټ بودل سړے لـه مينځه لرې کول پکار دي. باچا خان دومره دنګ لوړ او زړور سړے ؤ چې نيولو او سزا ورکولـو تـه ډېر وېريـا وو ځکه چې نهٔ خو هغـه پټېدے شـو او نهٔ يې داسې کـول غوښتل. هغهٔ به هر څهٔ په ډاګه کول او پېرنګي تـه بـه يې وئيل کهٔ تاسو څهٔ کوئ نو وکړئ، هغه يې بيا بندي کړو، په دې اميـد سره چې سر پـه کرښـه کېږدي، کـوم غـال او تشدد وو چې په هغه ونهٔ شو، د خړه تـوب زندان، لاسـو پښو ته درنې ځولنې، لوږه تنده، سپږن او ښېرن قېد او د هر څهٔ نه ورتېر سپکاوے، بد رد، لتې او سوکونه. هغهٔ به هره ورځ شل سېره جوار مېچن کول خو چرې يې کريـان نهٔ ؤ کړے، هغه يو منلے شوے بندي ؤ، چرې يې د خپـل ځان سره د ناروا سلوک شکايت نهٔ دے کړے کهٔ د هغهٔ سابه او خورا د خوراک قابل هم نهٔ وو، هغهٔ به جېلرانو ته هم درناوے ورکولو او دغسې به په دښمنانو باندې هم مهربانه ؤ، هغهٔ هر څهٔ هر چاته وبخښـل او د زغـم او صبر لمن يې چرې له ګوتو ورنهٔ کړه، خپـل غـم يې پـه خندا او درد په ټوقو اړولو، دا وار چې له جېله راغلو نـو سياسي مبـارزه يـې پېـل کـړه او د سـرحد دپـاره يـې د بشـپړه اصلاحاتو غوښتنه وکړه.

په سلو کښې نوي پښتـانهٔ ناخوانده وو، هغـوي تـه ليکلي پاڼه داسې برېښي لکه سپينه بې ټکو پاڼه نو باچا خان به کلي پـه کلي ګرځېدو او خلقو سره بـه يې جرګې مرکې کـولې، د ملګرو ډلـه بـه ورسره هم کلـي پـه کلـي ګرځېـده، د هغهٔ ملګرو تـه دا شـکايت وو چې دا سـپين رنګـه جامې ژر خيـرے نيسي او د دې څهٔ هـوارے پکـار دے، په دوي کښې يو تـن خپلې جامې د څرمنې پخولـو کډې ته يوړې او هلته يې په رنګ کښې ډوبې کړې، دې سره د جامو رنګ سوربخن شو او دغسې دا د دوي جامه شوه چې دوي به پـه دغـو سرو جامو کښـې ګرځېدل نـو د خلقو پام بـه يـې ځانتـه رااړولـو، د پټـو کسبګرو بـه يـوې ودرولې او د سرو جامو د سړو پـه تماشه به شول، خوا لـه بـه راغلل، ليدل کتل بـه وشول او رام به شول. باچا خـان د خپلو مزدورانو او خوارې کښو دپاره دا سور رنګ غـوره کړو چې ورته بـه يې خدائي خدمتګار وئيلو چې موخه او مرام يې خپلواکي او خدمت وو.

ما د باچا خان لږه اوږده خاکه راښکله ځکه چې هغه د پښتنو د سياست رښتونې څېره ده ولـې چې پښتـانهٔ هغه پېژني او هغه پښتانهٔ پېژني او تهٔ په دې دواړو کښې يو هم نهٔ شې پېژندے تر څو پورې چې تهٔ په خپله پښتون نهٔ يې.

باچا خان اوس زوړ سړے دے چې سپينه ږيـره او اوږده اوږده ښکلي لاسـونه يـې دي، کلـه چې تـهٔ هغه ووينې نو وريـسې د هغه سترګو ته هم وګوره نـو تـهٔ بـه د پښـتون پـه سياسـت پوهـه شـې او داسـې او دومره به پوهـه شې چې داسې دې زهٔ پـه زر پـړکونـو ليکلـو نـهٔ شـم پوهـولے. سـپېځلتوب، پـاکوالے او سـړيتوب لکـه د نمـر د بخمـې او د سـپوږمۍ د رڼـا ګويانه کېدے نهٔ شي، مينه او لورنه څوک په ليکلو

کېږي ښکېل کولی نۀ شي او نۀ د پېرنګي په جېل خانه کښې. باچا خان ته د خپل ژوند د پښتو او تجربو نه معلومه شوه چې مینه په یو درنګ کښې ځومره ودانۍ کولی شي نو دومره بربادۍ، اېټم بم په سل کاله کښې نۀ شي کولی، د مینې ځواک ستر ځواک دے، د زړورتیا ښستې ستا رښتینتوب دے او ستا خوب داسې تابانه او دومره زړۀ پورې پکار دے چې ستا د خپل ژوند او د خپلو بچو د سترګو د رڼا نه زیات خوږ وي، دا هاغه درس دے کوم چې باچا خان پښتنو ته ښودلے دے.

پایله

ما خپله قیصه پائے ته راورسوله او هیله مند یم چې دا به په تاسو خوږه لګېدلي وي ځنګه چې ما د دې د وئیلو نه مزه واخسته دغسې به تاسو د دې د اورېدلو نه خوند اخستے وي، لوستل د اورېدلو یو مخکښې تللے ډول دے او دغسې لیکل د وېنا یو پېچلې جوسه ده.

ما دا پوره هڅه وکړه چې تاسو د خپلو خلقو نه خبر کړم خو دا هم نۀ وایم چې په دې کښې به ما څۀ پلوي نۀ وي کړې، ځکه چې زۀ انسان یم او انسانان دغسې کوي، خیال د نیت ځرګندونه ده، هځونه د نیت نه خپلواکه وي او هم دغسې د سوچ نه هم دپاسه وي، کرکه او کینه د سرې دپاره لکه د مور شودې وي، ځومره ژر چې دې دا ومنله دومره ښه ده، زۀ چې کله د کورټ لوئے جج سنجیده مخ او سر پیچک ته وګورم او د هغۀ بې پرې پرېکړو ته نو خندا ورپورې راشي، نا! زۀ به چرې داسې ونۀ کړم، زۀ پښتون یم او ایمانداري زما د پښتو برخه ده، زۀ به په ډاګه دا ووایم چې زۀ د خپلو خلقو پلوي یم او کۀ چرې ما داسې ونۀ کړے شول نو د ځانه به کرکه وکړم.

ما د پښتنو جوړ کړے شوے انځور ستاسو مخې ته کېښودو، بل به مې څۀ درکول، اګر چې پښتانۀ خونکار، ظالمان، جاهلان، لوڅ او نهر دي خو بیا هم زۀ پرې مئین یم، هغه مړے د نورمال او تاد د لاندې کوي او دا پروا نۀ کوي کۀ دې تا ځوک مړے وایي، پېدائشي جمهوریت خوښه دي، هغه وایي چې پښتانۀ د باراني غنمو کښت دے چې ټول په یو وخت او یوه ورځ سر وهي او ټول یو شان دي.

زمونږ د سرخپوش په خوځښت کښې چې به د جرنېل ستوري د یو کوتاریا جوله پښتون په اوږه کېښودل شول نو لا به ابغ نبغ شو، ملامته کېدو به نۀ، د پښتون لاس سخا ښیرن، خیچن او کلک وي خو بیا هم باچا له یې ورکوي، پخکړے یې ساګ پېتي وي خو بلنه به باچا له ورکوي، هغه خپل مېلمه ته وایي چې تالي ته مۀ ګوره زما تندي ته وګوره.

خو پښتنو سره زما د مئینتوب د ټولو نه غټه وجه دا ده چې دے کله د جنګ او مرګ دپاره د کوره ووځي نو مخ لاس به ووینځي، ږیره به غوړه کړي، په ځنو به خوشبوي ولګوي او د ټولو نه ښکلې جامې به واغوندي، دا ماشوم غواړي چې د حورو مخې ته سمبال لاړ شي، هغه دا سوچ کوي چې خدائے ناولي مخونه نۀ خوښوي ځکه چې هغه خپله پاک او سپېځلے دے.

هغه وایي اې خدایه!
تۀ مهربانه او لورن یې
د چا دپاره چې زۀ خندا کوم
سندرې وایم او مرم
هغه وایي بې سوله
ژاړي، کارونو کښې بوخت وي
خو جنګ کوونکي جنت ته ځي

په دې کښې هیڅ شک نشته چې زۀ د دۀ پلوي یم او اوس هیله لرم چې تاسو به هم ددۀ ملګرتیا وکړئ.

پائے